

Van wie is de straat?

Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen
grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus

POLITIE Wetenschap

H. Ferwerda
T. van Ham
B. Bremmers

Bureau **Beke**

Van wie is de straat?

Van wie is de straat?

Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen
grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus

H. Ferwerda
T. van Ham
B. Bremmers

Met medewerking van:
K. Tijhof
M. Grotens

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Hollandse Hoogte/Koen Verheijden

Ontwerp:
Vantilt Producties & Martien Frijns

ISBN: 978 90 3524 642 3
NUR: 800, 624

Realisatie:
Reed Business, Amsterdam

© 2013 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Bureau Beke, Arnhem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	Ongrijpbare fenomenen onderzocht	9
	1.1 Van verzoeken naar vraagstelling	9
	1.2 Werkwijze	11
	1.3 Leeswijzer	12
2	Casusanalyse ‘jeugdige groepsverkrachters’	13
	2.1 Vragen en werkwijze	13
	2.2 Opbrengsten	19
3	Casusanalyse ‘autokrakers in de binnenstad’	23
	3.1 Vragen en werkwijze	23
	3.2 Opbrengsten	29
4	Casusanalyse ‘de virtuele criminele jeugdgroep’	31
	4.1 Vragen en werkwijze	31
	4.2 Opbrengsten	34
5	Casusanalyse ‘de onaanraakbare Haagse jeugdgroep’	37
	5.1 Vragen en werkwijze	37
	5.2 Opbrengsten	40

6	Casusanalyse ‘overvallers uit het niets’	47
6.1	Vragen en werkwijze	47
6.2	Opbrengsten	51
7	Opbrengsten van de vijf casestudy’s	55
7.1	Casestudy’s door Politie & Wetenschap	55
7.2	Naar een methodiek	57
7.3	Lessen en revenuen	62
	Literatuur	69
	Bijlage	71

Voorwoord

Voor u ligt een bijzondere uitgave in de reeks Politiekunde. Het is het verslag van een *multiple casestudy* naar ‘fenomenen’ waar politiekorpsen – soms plotseling en onverwacht – mee worden geconfronteerd. Ze dienen zich aan in verschillende gedaanten. Eén casus betreft een schokkende, spraakmakende zedenzaak waar groepen jongeren bij betrokken blijken die de politie nog niet in beeld had. Een andere gaat over een criminele jeugdgroep die een buurt terroriseert en waar politie noch hulpverlening zicht op heeft, laat staan contact mee heeft. Een hele andere casus betreft een rapscene die zich ook op het internet manifesteert op een wijze die niet goed hard te maken verdenkingen oproept over mogelijke betrokkenheid bij criminele activiteiten.

Deze ‘fenomenen’ hebben gemeen dat ze op een of andere wijze de aandacht van de politie trekken en tegelijk de politie voor raadsels stellen: wat is dit voor groep, bende of scene, wie maken er deel van uit, hoe liggen de verhoudingen binnen zo’n groep, hoe zijn ze ingebed in een buurt of gemeenschap, wie houden zich waarom bezig met welke criminele activiteiten, enzovoort? Kortom: er bestaat grote en soms acute behoefte aan achtergrondinformatie, aan duiding. Tegelijkertijd ontbreekt het de politie aan de specifieke kennis en expertise die nodig zijn voor wat in feite vraagt om een combinatie van descriptief criminologische, sociaal-geografische en sociaal-culturele analyse. Straatkennis van de politie is ontoereikend en mogelijk wel aanwezige systeemkennis ligt vooralsnog verborgen, of andersom: er is wel straatkennis maar deze dient te worden geobjectiveerd met informatie uit andere bronnen en/of systemen.

Het bijzondere van de reeks van fenomenen die in kaart zijn gebracht ligt dus deels in hun verborgen aard die moet worden ontsloten, deels in de methodiek, of beter: in de combinatie van methoden die hiertoe zijn gebruikt. Beide elementen vormen dan ook de ruggengraat van deze studie, die naast een korte karakteristiek van vijf heel verschillende fenomenen ook een stapsgewijze beschrijving geeft van de gebruikte methodiek.

Over fenomeenstudie wordt wel gezegd dat, wil de politie opsporing een betekenisvolle stap voorwaarts maken, er meer moet worden geïnvesteerd in (de capaciteit die nodig is voor) het systematisch beschrijven en bestuderen van

relevante criminele of criminogene fenomenen. Deze studie illustreert behalve het belang hiervan ook de manier waarop dat vorm kan krijgen.

De afzonderlijke fenomenen doen er wat dit betreft minder toe. Zij ontleen hun relevantie vooral aan hun belang voor de betreffende politieregio's en betrokken bestuurlijke en justitiële autoriteiten.

Waar het om gaat, is de (h)erkenning van noodzaak en relevantie van fenomenenstudies voor de politie. De herinrichting van politieorganisatie en bedrijfsvoering bieden een uitgelezen *window of opportunity* om de noodzakelijke randvoorwaarden te creëren.

Een mooie uitdaging voor de kwartiermakers.

Frits Vlek

Oud-directeur Politie & Wetenschap

Ongrijpbare fenomenen onderzocht

De afgelopen jaren zijn er bij het Programma Politie & Wetenschap vanuit diverse politiekorpsen verzoeken binnengekomen om hen onderzoeksmatig te ondersteunen bij het nader duiden of analyseren van ‘ongrijpbare’ fenomenen uit de dagelijkse politiepraktijk.

De verzoeken hebben geresulteerd in een vijftal casestudy’s die Bureau Beke, in nauwe samenwerking met de betreffende politiekorpsen, in opdracht van het Programma Politie & Wetenschap heeft uitgevoerd.¹ Kenmerkend voor de casestudy’s is dat zij zich richten op verschillende vormen van criminaliteit die door jongeren en/of jongvolwassenen worden gepleegd. Het betreft de volgende fenomenen: jeugdige groepsverkrachters in Rotterdam, autokrakers in de binnenstad van Amsterdam, een virtuele criminele jeugdgroep, een onaanraakbare Haagse jeugdgroep en overvallers uit het niets.²

In dit rapport worden de vijf casus gepresenteerd, wordt beschreven hoe de op voorhand ongrijpbare fenomenen grijpbaar zijn gemaakt en worden de lessen, revenue en methodieken voor de toekomst opgetekend.

1.1 Van verzoeken naar vraagstelling

Om een beeld te geven van de wijze waarop de vijf casestudy’s tot stand zijn gekomen, schetsen we van twee casus de aanleiding.

1 Velen van binnen en buiten de politie hebben meegewerkt aan de totstandkoming van de casestudy's en daarmee met dit onderzoek. We zijn hen zeer erkentelijk voor die essentiële medewerking. In de bijlage van dit rapport zijn hun namen opgenomen.

2 Deze opsomming is weergegeven in de volgorde waarop de casestudy's zijn uitgevoerd.

Jeugdige groepsverkrachters

Het begon met een telefoontje van een verontruste politiechef uit Rotterdam. Deze zag zich geconfronteerd met een schokkende zedenzaak: groepsverkrachtingen van zeer jonge meisjes in kelderboxen door zeer jeugdige jongeren van voornamelijk allochtone afkomst. De geroutineerde politiechef was – naast de ernst van de daden en de jeugdige leeftijd van de daders – vooral verontrust over het feit dat ze, tenminste zo leek het op voorhand, als risicogroep of als individu niet of nauwelijks in beeld waren bij politie en andere bevoegde instanties. Dit bracht hem ertoe om vroegtijdig – het opsporingsonderzoek was net gestart – een ongebruikelijke stap te nemen: het inschakelen van de ‘wetenschap’ om als ‘witte jassen’, zoals hij het noemde, mee te kijken in het onderzoek en mede antwoord te geven op de volgende vragen: wie zijn deze jongeren, hoe komen ze op deze jonge leeftijd al tot dergelijke gedragingen en hoe kan het dat politie en andere instanties deze jongeren niet in beeld lijken te hebben?

Onaanraakbare Haagse jeugdgroep

De politie Haaglanden doet eind 2009 een aantal waarnemingen. Deze komen er in de kern op neer dat er in de Haagse Schilderswijk diverse groepen Marokkaanse jongeren in beeld zijn, waarvan men het gevoel heeft dat zij – naast het veroorzaken van overlast in de wijk – ernstige strafbare feiten plegen. De plaatsvervangend korpschef geeft samen met de bureauchef aan dat men op dit laatste de vinger niet kan leggen, mede doordat dit gevoel niet strookt met het beeld dat uit analyses van politiegegevens (HKS) naar voren komt. Daaruit blijkt namelijk dat het in algemene zin beter gaat met de Marokkaanse jeugd in Den Haag. Ook geeft de politie aan dat als er iets gebeurt in de wijk, het onduidelijk is of er dan rellen zullen uitbreken, zoals dat bijvoorbeeld in 1998 en 2007 in het Amsterdamse stadsdeel Slotervaart is gebeurd. Ook is het onduidelijk welke subjecten daarbij dan mogelijk een toonaangevende rol zouden kunnen spelen. De politiefunctionarissen stellen zich op dit punt kwetsbaar op, want ze wijzen op een gebrekkige informatiepositie. Tot slot lijken sommige jongeren zich onaanraakbaar te voelen. Er is sprake van intimidatie en bedreiging richting de bewoners en de aangiftebereidheid is laag. Ook vertonen ze provocerend en intimiderend gedrag richting de politie. Zijn dit de Holleeders van morgen als ze niet worden gestopt?

Binnen de casestudy's wordt telkens de vraag gesteld of straatinformatie c.q. een onderbuikgevoel ('niet-pluisgevoel') via een bepaalde werkwijze of onderzoeksmethode is te objectiveren c.q. inzichtelijk is te maken.

Goed om aan te geven, is dat het onderzoeksteam dat de casus heeft geanalyseerd op verschillende momenten in het proces is ingestapt. Dit varieert van het meedraaien tijdens het opsporingsonderzoek tot aan het maken van een reconstructie en het uitvoeren van aanvullende onderzoeksactiviteiten nadat een opsporingsonderzoek reeds was afgerond.

1.2 Werkwijze

Zoals later zal blijken, zijn de vijf casus verschillend van aard en karakter waardoor de werkwijze van ons als onderzoekers op onderdelen casusspecifiek kan zijn. Toch is er in de gehanteerde werkwijze een aantal hoofdlijnen te onderkennen. Het betreft telkens de volgende stappen: intake, contextanalyse, fenomeen- en subjectanalyse, terugkoppeling en rapportage.³ We laten de verschillende stappen kort de revue passeren.

Binnen de intake worden de contacten met het team gelegd en wordt in een of meerdere gesprekken of groepsbijeenkomsten een eerste verkenning van het fenomeen gemaakt. Het team kan per casus verschillen, maar bestaat meestal uit leidinggevenden van wijkteams of recherche, wijkagenten, rechercheurs en analisten.

Tijdens de contextanalyse wordt het fenomeen sociologisch geduid door te analyseren en beschrijven in welke context het fenomeen – buurt, wijk of omgeving – te plaatsen is. Hiertoe worden interviews afgenomen, worden diensten met wijkagenten of anderen meegedraaid en worden secundaire analyses van bestaande informatie (van gemeente, open bronnen) uitgevoerd.

Bij de fenomeen- en subjectanalyse worden open (sociale media en internet) en gesloten bronnen (politiregistraties) geraadpleegd om een beeld te krijgen van groepen, individuen, onderlinge relaties, achtergrondkenmerken en crimineel gedrag.

Deze informatie wordt vervolgens besproken met materiedeskundigen (straatinformatie) om zaken beter te kunnen duiden. Binnen een aantal casus hebben politietactieken en -technieken (zowel vanuit handhaving en toezicht

³ Voor alle casestudy's is met betrekking tot inzage in vertrouwelijke informatie toestemming door het College van procureurs-generaal verleend.

als vanuit opsporing) een rol gespeeld in de nadere inkleuring van de fenomen- en subjectanalyse. Ook zijn er soms aanvullende interviews (bijvoorbeeld met een officier van justitie of een jongerenwerker) uitgevoerd.

Tijdens de onderzoeken zijn er verschillende terugkoppelingsmomenten geweest die als instrument binnen de onderzoeken kunnen worden gezien: intervisie. In alle gevallen heeft er daarnaast een eindpresentatie van de bevindingen plaatsgehad. Bij deze interne presentaties waren naast het politieteam zelf vaak ook andere geïnteresseerden van binnen de politie en vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, de gemeente en de opdrachtgever Politie & Wetenschap aanwezig.

Over twee casus is in een eerdere fase al gerapporteerd. Het betreft de jeugdige groepsverkrachters en de autokrakers.⁴ Over de andere drie casus is tot nu toe alleen intern gerapporteerd. In dit rapport, waarin we op zoek gaan naar de lessen en revenuen, worden deze drie casus ook over het voetlicht gebracht. Vanzelfsprekend gebeurt dit op een anonieme en onherleidbare wijze.

1.3 Leeswijzer

In het vervolg van deze rapportage worden in de hoofdstukken 2 tot en met 6 de casus beschreven. Hoofdstuk 2 behandelt de jeugdige groepsverkrachters, hoofdstuk 3 de autokrakers in de binnenstad van Amsterdam, hoofdstuk 4 de virtuele criminele jeugdgroep, hoofdstuk 5 de onaanraakbare jeugdgroep en hoofdstuk 6 de overvallers uit het niets. Hoofdstuk 7 met als titel 'Opbrengsten van de vijf casestudy's' – dat te lezen is als een samenvatting – gaat in op de lessen, revenuen en methodiek die logisch voortvloeien uit de geanalyseerde casus. De lezer die weinig tijd heeft, kan zich beperken tot het lezen van dit laatste hoofdstuk.

⁴ Respectievelijk in: Van Leiden & Jakobs, 2006 en Ferwerda, Van der Torre & Van Bolhuis, 2009.

Casusanalyse ‘jeugdige groepsverkrachters’

In januari 2004 wordt in een wijk in Rotterdam-West een buurtagent na een melding over een baldadige jongen geconfronteerd met het feit dat een minderjarig meisje slachtoffer zou zijn van verkrachting. De zeden- en jeugdrecherche heeft met ondersteuning van het betrokken wijkteam de zaak in onderzoek genomen. Dit leidt tot een dertienjarige verdachte die in dezelfde buurt woonachtig is als het slachtoffer. Tijdens de eerste verhoren blijkt het echter niet om een eenmalig incident en slechts een enkel slachtoffer te gaan. Er ontvouwt zich een breed scala aan ernstige criminele feiten als (groeps)aanranding, (groeps)verkrachting, bedreiging, inbraak, diefstal en straatroof. Alle feiten zijn in wisselend groepsverband gepleegd en vinden plaats in de periode van de zomer 2003 tot februari 2004.

In totaal zijn 21 minderjarige verdachten aangehouden voor de reeks misdrijven. Twaalf van hen worden verdacht van het maandenlang seksueel misbruiken van minderjarige meisjes. Een groot deel van de verdachten betreft jongens van West-Afrikaanse/Kaapverdische herkomst. Acht slachtoffers van de zedenmisdrijven zijn bekend bij de politie. De misdrijven hebben zich afgespeeld op ‘een postzegel’ in een wijk in Rotterdam-West waar het merendeel van de verdachten en de slachtoffers van de zedenmisdrijven woonachtig is. Omdat het misbruik veelal plaatsvindt in kelderboxen van flats staat de casus bekend als de kelderboxzaak, kortweg de box.

2.1 Vragen en werkwijze

De beschreven casus heeft ophef veroorzaakt in Rotterdam-West. De media besteden veel aandacht aan de zaak. De leden van het rechteam en het wijkteam die zich met de zaak bezighouden, zijn verbijsterd over wat er is overgevallen. Deze verbijstering heeft enerzijds betrekking op het plotselinge in beeld komen van de misdrijven; de betrokken politiemensen vragen zich af of

er signalen zijn geweest die niet door hen of andere betrokken instanties zijn opgepakt. Anderzijds is men geschokt over de aard en de ernst van de zedenmisdriven, de jonge leeftijd van de betrokkenen en het beperkte schuldbesef van de verdachten en sommige opvoeders (zie ook Box 1). Opvallend aan de casus is daarnaast dat de jongeren nauwelijks op een eerder moment in beeld zijn geweest bij de politie. Gezien de aard en ernst van de gepleegde feiten is het moeilijk voorstelbaar dat de jongeren niet eerder door de politie en/of andere instellingen opgevallend of gesignaleerd zijn. Een inventarisatie van problematische jeugdgroepen in de wijk leverde destijds negen groepen op. De verdachten uit de casus zitten hier geen van allen bij. Ook in de toenmalige ‘Top 30 Jeugd’ van de wijk komen de verdachten niet voor.

Box 1 – Korte typering van een zedenzaak

Twee meisjes van 13 en 15 jaar verklaarden tussen juni en oktober 2003 meermalen slachtoffer te zijn geweest van groepsverkrachting door drie jongens onder bedreiging van geweld. De verkrachtingen vonden plaats in een woning van een van de verdachten. De meisjes werden door de jongens gedwongen tot seksuele handelingen door ze op dwingende toon te zeggen dat ze de jongens oraal moesten bevredigen, door ze vast te pakken en door zich bij hen op te dringen en aan de kleding te trekken. Daarbij werd de deur geblokkeerd. De verdachten zijn allen een of meerdere keren betrokken geweest bij eerdere zedenmisdriven met een ander slachtoffer. Aanvullend verklaarden de meisjes in dezelfde periode door een groep van vier jongens onder bedreiging van geweld meermalen te zijn verkracht in een kelderbox behorende bij de woning van een van de verdachten. Daarbij maakte een vijfde verdachte foto's van de seksuele handelingen. De meisjes moesten de jongens oraal bevredigen. Er werd bedreigd de foto's openbaar te maken als de meisjes naar de politie zouden gaan. Daarnaast werd een tas van een van de meisjes afgepakt die ze terug zou krijgen als ze mee zou werken.

Vanwege de aard en ernst van de misdriven en het feit dat er minderjarigen bij betrokken waren, is het onderzoek door de politie Rotterdam-West zwaar aanzet. Het researchteam is hierbij begeleid door een eigen officier van justitie. Het feit dat de politie de jongeren niet eerder heeft gesignaleerd, roept vragen op bij het politiedistrict Rotterdam-West en bij het wijkteam. Om deze reden is

door de districtschef aan het Programma Politie & Wetenschap gevraagd de casus te onderzoeken en evalueren.

Concreet heeft het wijkteam vragen over het ontstaan en de ontwikkeling van de casus. Daarnaast wil de politie de eigen werkwijze in deze casus onder de loep nemen. Wellicht bestaat er in meerdere politieregio's een vergelijkbare problematiek. Voor het Programma Politie & Wetenschap is daarom van belang om nader in te gaan op de leerpunten uit de Rotterdamse casus met betrekking tot (vroeg)signalering en samenwerking op het gebied van (ernstige) jeugd-criminaliteit.

In het kader van het onderzoek naar het ongrijpbare fenomeen⁵ en de vraag van de Rotterdamse politiechef is het vooral van belang om in te zoomen op de volgende vraag: hoe kan het dat de jongeren die zich schuldig hebben gemaakt aan deze ernstige strafbare feiten niet eerder in beeld lijken te zijn bij de diverse professionele instanties? Om deze vraag te beantwoorden, zijn in het onderzoek de volgende deelvragen gesteld:

- Welke (of welk type) jongeren (zowel verdachten als slachtoffers) met welke achtergrond en kenmerken zijn betrokken bij de gepleegde strafbare feiten en hoe verhouden de feiten en de verdachten en slachtoffers zich tot elkaar?

Deze onderzoeksvraag valt uiteen in subvragen met betrekking tot de verdachten en slachtoffers, met betrekking tot de gepleegde strafbare feiten en met betrekking tot de leefomgeving van verdachten en slachtoffers (sociaaleconomische, etnisch-culturele en demografische factoren).

- Welke lering is er te trekken uit de 'historische analyse' van deze casus: hoe is het proces verlopen en welke leermomenten zijn er achteraf aan te wijzen? Zijn er – onbedoeld – kansen gemist?

Deze onderzoeksvraag valt uiteen in subvragen met betrekking tot de vroeg-signalering, samenwerking en preventie op wijkniveau en met betrekking tot prioritering van politieke activiteiten.

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd.

5 Voor een nog bredere analyse van deze casus verwijzen we naar het oorspronkelijke onderzoeksrapport (Van Leiden & Jakobs, 2006).

Intake

Om inzicht te krijgen in de feiten waar het in de casus om draait, is er met de leden van het rechteerteam en het wijkteam uitgebreid over de casus gesproken en zijn de processen verbaal van de gepleegde feiten bestudeerd. Ten behoeve van de beeldvorming over de casus en over de betrokkenen is bovendien een aantal rechtszittingen aangaande de gepleegde feiten bijgewoond.

Contextanalyse

Omdat de meeste verdachten – en ook de slachtoffers – min of meer op een ‘postzegel’ binnen de wijk woonachtig zijn waar bovendien ook vrijwel alle feiten zijn gepleegd, is een contextanalyse van de omgeving gemaakt. Hiertoe zijn bij de gemeente Rotterdam gegevens opgevraagd met betrekking tot onder meer sociaaldemografische, economische en etnisch-culturele aspecten van de betreffende wijk. Om een goede indruk te krijgen van de omgeving waar de feiten zich hebben afgespeeld, is daarnaast in de betreffende wijk met de buurtagent een dienst meegedraaid. Tijdens de dienst is tevens de locatie bezocht waar een van de ernstige feiten heeft plaatsgevonden.

Fenomeen- en subjectanalyse

Een volgende stap is het netwerk van de betrokkenen (zowel verdachten als slachtoffers) in relatie tot de gepleegde feiten (die bij de politie bekend zijn geworden) inzichtelijk te maken. Met het bij de casus betrokken rechteerteam en de misdaadanalist van de politie zijn de onderlinge verbanden tussen de feiten en de betrokken personen doorgesproken. Daarnaast zijn de schema’s van de misdaadanalist bestudeerd. Op basis van de informatie is met behulp van Analyst’s Notebook een beknopte netwerkanalyse gemaakt.

De minderjarige verdachten uit de casus zijn door de politie bij de Raad voor de Kinderbescherming gemeld. De Raad voor de Kinderbescherming heeft bij alle minderjarige verdachten uit de casus een basisonderzoek uitgevoerd, waarin wordt nagegaan of er problemen zijn die de ontwikkeling van het kind ernstig bedreigen. Om hier een beeld van te krijgen, zijn gesprekken gevoerd met de jongeren zelf en met personen uit de directe omgeving van de jongeren, zoals ouders en leerkrachten. Wanneer er meer onderzoek nodig

bleek te zijn, omdat er bijvoorbeeld problemen zijn of op verzoek van de rechter of officier van justitie, is een vervolgonderzoek uitgevoerd. Daarnaast kan de Raad voor de Kinderbescherming of de rechter besluiten om een persoonlijkheidsonderzoek te laten uitvoeren door een forensisch psycholoog en/of forensisch psychiater. De officier van justitie en de rechter gebruiken de adviezen bij hun afwegingen, maar zijn vrij om het advies van de Raad voor de Kinderbescherming al dan niet over te nemen. Omdat het in de casus in hoofdzaak handelt om ernstige feiten is bij een groot deel van de verdachten naast een basisonderzoek ook vervolgonderzoek gedaan en bij een aantal van hen is tevens een persoonlijkheidsonderzoek uitgevoerd.

Om een beeld te krijgen van de kenmerken en achtergronden van de verdachten in de casus zijn de (papieren) raadsdossiers van de verdachten aan de hand van een vooraf ontwikkelde vragenlijst geanalyseerd. Met deze lijst worden kenmerken van de jongere met betrekking tot leefgebieden (wonen/buurt, middelengebruik, problematiek, hulpverlening, enzovoort) en persoonskenmerken in kaart gebracht. Daarnaast is uit KIS (het registratiesysteem van de Raad voor de Kinderbescherming) informatie gegenereerd over eventuele eerdere raadscontacten van de jongere. Alle verzamelde informatie is geanalyseerd, waarna een profiel van de verdachten is opgesteld. Daarnaast is bij de politie Rotterdam in zowel XPol⁶ als HKS een antecedentenonderzoek uitgevoerd naar de verdachten uit de casus en personen uit hun directe leefomgeving, zoals (pleeg)ouders, broers en zussen.

Ten slotte is de casus voorgelegd aan een deskundige op het gebied van jeugdige zedendelinquenten en is op basis van relevante literatuur gezocht naar een theoretisch verklaringskader voor groepszedemisdrijven door minderjarigen. Daarbij is vanuit theoretisch oogpunt – op basis van bestaande studies, kengetallen en literatuur – uitgebreid aandacht besteed aan eventuele culturele componenten die al dan niet een rol van betekenis gespeeld kunnen hebben in de casus. In dit kader is bovendien een interview gehouden met een politiefunctionaris die afkomstig is uit dezelfde cultuur als de meerderheid van de verdachten uit de casus.

Naast het vinden van een verklaringskader voor de casus in inhoudelijke zin – minderjarigen die zich schuldig maken aan (groeps)zedemisdrijven – is het belangrijk om een verklaringskader te vinden aangaande politiezorg en samen-

6 XPol, BPS en Genesys zij de drie voorlopers van het huidige registratiesysteem van de politie: de Basisvoorziening Handhaving, kortweg BVH.

werking met partners vanuit historisch perspectief. Om hier zicht op te krijgen, is gesproken met het wijkteam, het rechteam en de buurtagent uit de betreffende wijk. Daarnaast zijn diverse overleggen bijgewoond waarin relevante partners (op signaleringsniveau) van de politie zijn vertegenwoordigd.⁷ Bij alle partijen is met betrekking tot de specifieke casus de hoofdvraag voorgelegd hoe het mogelijk is dat dergelijke misdrijven kunnen plaatsvinden en klaarblijkelijk niet (tijdig) worden gesignaleerd of dat signalen niet op de juiste wijze of juiste plek worden neergelegd. Daarnaast zijn relevante stukken met betrekking tot de wijze waarop de politiezorg in de wijk is vormgegeven bestudeerd.

Terugkoppeling en rapportage

Terugkoppeling binnen dit onderzoek kent twee verschijningsvormen. Allereerst is er de regelmatige inhoudelijke terugkoppeling in de vorm van intervisie met de leden van het wijkteam, inclusief het rechteam. Dit is een waardevolle werkwijze, want tijdens deze intervisiebijeenkomsten wordt de informatie afkomstig uit systemen – zoals die door ons als onderzoekers bij diverse organisaties is verzameld – gekoppeld aan de straatinformatie van de leden van het wijkteam of de recherche. Het koppelen van informatiebronnen levert op deze wijze een steeds beter beeld van het fenomeen en geeft ook zicht op verklaringen en kansen voor de toekomst.

Daarnaast is de conceptrapportage aan het einde van het onderzoekstraject uitvoerig besproken met de leden van het wijkteam en de recherche. Dit leverde de nodige inhoudelijke feedback op die uiteindelijk voor het duiden van het fenomeen en het beantwoorden van de onderzoeksvragen relevante aanvullingen heeft opgeleverd. Het uiteindelijke eindrapport is uitgegeven in de reeks van het Programma Politie & Wetenschap.⁸

7 De keuze voor te bezoeken overleggen is in overleg met de wijkteamchef en de jeugdcoördinator van het politiedistrict bepaald.

8 Van Leiden & Jakobs, 2006.

2.2 Opbrengsten

De eerste vraag in het onderzoek richt zich op de verklaringsfactoren c.q. het feit dat de verdachten zich schuldig maken aan ernstige (zedes)misdrijven, terwijl ze niet als opvallende of problematische jongens bekend stonden bij de politie. Met betrekking tot deze vraag zijn de volgende bevindingen van belang.

Uit de uitgevoerde netwerkanalyse komt naar voren dat een harde kern van vier jongens verantwoordelijk is voor de meeste zedenmisdrijven. De overige jongens zijn in incidentele gevallen betrokken. Het beeld – zoals destijds breed in de media werd uitgemeten – van een grote groep minderjarigen die zich gezamenlijk schuldig zouden maken aan groepszedenmisdrijven, dient dus te worden genuanceerd.

De contextanalyse laat zien dat de woonomgeving van de verdachten te beschouwen is als een criminogene factor. Het is een problematische (veel overlast en criminaliteit) en landelijk gezien een relatief sociaaleconomisch zwakke wijk met veel eenoudergezinnen en allochtonen. De wijk is een broei-nest voor de ontwikkeling van crimineel gedrag.

Verder blijkt dat de veelal problematische gezinsstructuur waarin de verdachten opgroeien een risicofactor vormt voor het ontwikkelen van ongewenst gedrag. Illustratief hiervoor is dat vijf van de verdachten – waarvan één van de harde kern – voorafgaand aan de casus bekend zijn bij de Raad voor de Kinderbescherming vanwege opvoedingsproblematiek of problematisch gedrag. Daarnaast blijken de verdachten op te groeien in gezinnen waarin vrijwel altijd sprake is (geweest) van crimineel gedrag door een of meerdere gezinsleden. Het opgroeien in een crimineel milieu is tevens een belangrijke criminogene factor.

Bij de verdachten blijkt zich een scala aan criminogene persoonsfactoren te concentreren. Te denken valt aan een laaggemiddeld tot zwakbegaafd niveau van cognitief functioneren, een gebrek aan zelfkennis en introspectie, beperkt normbesef, lage frustratietolerantie en een hoog agressieniveau.

Bij de helft van de verdachten – waaronder alle verdachten die tot de harde kern behoren – is er sprake van een gedragsstoornis die neigt naar een antisociale stoornis. Daarnaast is er bij een aantal van hen ernstig gestoorde persoonlijkheidsproblematiek en/of een zorgwekkende seksueel gestoorde ontwikkeling gediagnosticeerd door de raadsonderzoekers. Uit het onderzoek komt naar voren dat – hoewel dit niet altijd terug te vinden is in de geregistreerde criminaliteit – bij de meerderheid van de verdachten gesproken kan worden van een ontwikkeling in crimineel gedrag. Zo heeft de helft van de groep zich al op zeer jeugdige leeftijd schuldig gemaakt aan strafbaar seksueel gedrag, zo blijkt uit verhoren.

In de cultuur waarin de meeste verdachten zijn opgegroeid (West-Afrikaanse/Kaapverdisehe cultuur) zijn risicofactoren aan te wijzen voor de ontwikkeling van crimineel gedrag in algemene zin en zedenmisdrijven in het bijzonder. Kenmerkend voor Kaapverdisehe gezinnen is het relatief hoge aandeel alleenstaande moeders, een ongestructureerde en soms gewelddadige opvoedings-situatie en een gebrek aan toezicht, ondersteuning en aandacht voor de jongere. Seksualiteit is een taboe-onderwerp binnen de cultuur en er vindt geen seksuele voorlichting plaats. Binnen de cultuur bestaan (in Europese zin) normafwijkende denkbeelden over man-vrouwverhoudingen en seksualiteit.

Zoals aangegeven, zijn de resultaten uit de casestudy in een breder perspectief geplaatst en daaruit komt naar voren dat het groepsaspect en de modus operandi van de zedenmisdrijven uit de casus in lijn liggen met hetgeen bekend is uit andere studies. Het betreft in de casus stereotype groepszedendelicten waarbij kameraadschap en machogedrag een belangrijke rol spelen (zie ook Box 2). Kenmerkende achtergrondvariabelen uit de literatuur die terug worden gezien bij de verdachten zijn onder meer pedagogische tekortkomingen, affectieve verwaarlozing, gewelddadigheid en een verstoord man-vrouwbeeld. Ook het hebben van weinig empathie met het slachtoffer en het niet of nauwelijks ervaren van schuldgevoelens worden bij de zedenplegers uit de casus herkend. Dit laatste is – gezien de culturele achtergrond van de verdachten – interessant en nader te bezien vanuit de theorie van *cultural defense*, waarbij de verantwoordelijkheid voor het gedrag wordt ontkend of afgezwakt tegen de achtergrond van de eigen culturele normen, waarden en tradities.

Box 2 – Korte typering van de werkwijze van een verdachte

Het misdrijf vond plaats in een kelderbox die tot de woning van een van de verdachten behoort. Het slachtoffer verklaarde via een chatsite op het internet door een van de verdachten te zijn gevraagd seks met hem te hebben. Nadat ze op zijn aandringen hiermee instemde en eenmalig seks met hem had, volgde een paar weken later een groepsverkrachting met medeplichtigheid van de jongen met wie ze eerder 'vrijwillig' seks had gehad.

Uit een beknopte, landelijke vergelijking op basis van gesprekken met zeden-rechercheurs blijken groepszedendelicten vaker voor te komen, waarbij het vooral gaat om allochtone verdachten. Naast Kaapverdisehe jongens als ver-

dachten betreft het namelijk Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse jongens en jonge mannen.

De tweede belangrijke onderzoeksvraag was hoe het nu kon dat de jongeren – gezien de aard en ernst van de gepleegde feiten – niet eerder zijn opgevallen of gesignaleerd door de politie en/of andere instellingen. In onze optiek had dit zeker gezien de achtergronden en kenmerken van de groepsleden wel het geval moeten zijn en hadden vroege signalen aanleiding moeten zijn tot actie. De redenen waarom dit niet gebeurde, hebben te maken met een niet-dekkende, te weinig daadkrachtige en kwalitatief onvoldoende signaleringsstructuur op wijk- en districtsniveau, een gebrek aan capaciteit en specifieke deskundigheid bij relevante organisaties (jongerenwerk, politie, jeugdzorg en onderwijs) en een aantal specifieke kenmerken van het fenomeen zedenmisdrijven en deze specifieke dadergroep. Zo spelen zedendelicten zich per definitie in het heimelijke af en zijn deze daardoor vrijwel niet toegankelijk voor signaleerders. Daarnaast weerhouden angst-, schuld- en schaamtegevoelens slachtoffers van het doen van melding of aangifte. Ook vallen de daders binnen de context van een probleemwijk nauwelijks op, wat nog eens wordt versterkt doordat ze zich nauwelijks schuldig maakten aan overlast op straat. Hierdoor vallen ze als individuen al vrij snel buiten de aandacht van de politie.

De wijze van rechercheren in deze zaak verdient tot slot nog nadere aandacht. Normaliter wordt er zaakgericht gerechercheerd, waarbij de zaken beperkt blijven tot aangifteafhandeling. In deze casus is er meer dadergericht te werk gegaan, waarbij intensief is doorgerechercheerd op individuele verdachten en ook actief is gezocht naar andere mogelijke slachtoffers of betrokkenen die wilden verklaren. Met enige voorzichtigheid kan worden geconcludeerd dat de specifieke rechermethode – die te typeren is als *outreaching* en 'werken via de sneeuwbalmethode' – in elk geval deels een verklarende factor is voor de opbrengsten van het onderzoek, waardoor zicht is gekomen op de omvang van het fenomeen. Met het toepassen van de 'sneeuwbalstrategie' in deze casus is een veelheid aan misdrijven, verdachten en slachtoffers in beeld gekomen. Daarbij is de volgende opmerking van een van de recheurders op zijn plaats: 'Als je erin duikt, krijg je de waarheid beter boven tafel.' Een dergelijke werkwijze staat echter haaks op beleids- en bedrijfsprocessen waarbij de recherche wordt 'afgerekend' op het aantal zaken en de snelheid waarmee deze worden afgehandeld.

Casusanalyse ‘autokrakers in de binnenstad’

In september 2006 gaan wij als onderzoekers deel uitmaken van het project Deltawerken. Dit project draait bij het wijkteam IJtunnel in het centrum van Amsterdam. Op basis van een voorliggende analyse blijkt dat in dit gebied relatief vaak sprake is van diefstal uit auto's, diefstal uit woning en overige vermogensmisdrijven. Een verdere duiding en verdieping van de fenomenen geeft de analyse niet. Naast de systeeminformatie is er nog een tweede belangrijke bron en dat is de straatinformatie die bij de politiefunctarissen op bureau IJtunnel aanwezig is. De agenten hebben de stellige indruk dat de diefstallen uit auto's vooral worden gepleegd door jongens van Noord-Afrikaanse afkomst op scooters. De verdachten – door sommige agenten ‘mobiele bandieten’ genoemd – zouden afkomstig zijn uit andere stadsdelen buiten het centrum, zich verplaatsen per scooter en in de binnenstad hun slag slaan, waarbij ze vooral auto's openbreken. Deze aanname (straat-informatie) is echter niet hard te maken op basis van de voorhanden zijnde XPol-gegevens.

3.1 Vragen en werkwijze

De hierboven geschetste casus is een mooi voorbeeld van een fenomeen dat in eerste aanleg voor de politie ongrijpbaar lijkt. Via het Programma Politie & Wetenschap komen we in contact met de projectleiding en het verzoek is of wij mee willen helpen c.q. denken om het onderbuikgevoel van de agenten te objectiveren, waardoor er mogelijk ook meer zicht komt op het fenomeen autokrakers en de wijze waarop het probleem aangepakt zou kunnen worden. Vraagstelling voor het project wordt dan ook hoe het onderbuikgevoel van de agenten van het wijkteam IJtunnel kan worden geobjectiveerd, waardoor er zicht komt op een kansrijke aanpak van het fenomeen.

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd.

Intake

Tijdens de eerste bijeenkomst met de leden van de projectgroep zijn enkele keuzes gemaakt, die uiteindelijk van doorslaggevend belang zijn geweest. Niet alleen is in het gesprek met wijkteamleiding, projectleider en wijkagenten een nadere verkenning gemaakt van het probleem; ook is vastgesteld dat de voorliggende analyse te algemeen van aard was en dat er nieuwe en vooral helderder analysevragen moesten worden gesteld. Dit heeft onder andere tot gevolg gehad dat er een analist aan het project Deltawerken werd toegevoegd.

Contextanalyse

Omdat het fenomeen heel nadrukkelijk wordt gekoppeld aan een geografisch gebied ('de binnenstad van Amsterdam') is er op basis van open bronnen (onder andere van de gemeente) en een enkel interview met gebiedskenners van de gemeente en de buurtregisseur van de politie een beschrijving van het gebied c.q. de context gemaakt.

Fenomeen- en objectanalyse

Binnen het project Deltawerken speelt analyse een belangrijke rol. Het draait daarbij zowel om het proces, waarin de goede analysevragen worden gesteld en er een (voor de aanpak) bruikbare analyse op tafel komt, als om het zoeken en ontsluiten van bijzondere informatiebronnen.

Zoals aangegeven, wordt geconstateerd dat de voorliggende analyse te algemeen is. In onderling overleg worden de analysevragen aangescherpt en worden een onderzoeksperiode en -gebied vastgesteld. Ook wordt nagegaan waar de categorie 'overige vermogensmisdrijven' uit bestaat en hoeveel verdachten er binnen de drie delicttypen in de onderzoeksperiode worden aangehouden.

De verdiepende analyse van de systeeminformatie blijkt belangrijk. De categorie 'overige misdrijven' blijkt na nadere analyse een vergaarbak van incidenten. Er wordt besloten om deze misdrijven, samen met de diefstal/inbraak uit woningen, buiten beschouwing te laten. Dat gebeurt, omdat er bij deze misdrijven een andere dadergroep naar voren komt dan bij autokraak. Het betreft hier namelijk voornamelijk drugsgebruikende, meerderjarige veelplegers.

De basis voor de analyse – en daarop gebaseerde aanpak – zijn uiteindelijk

966 geregistreerde incidenten betreffende diefstal uit/vanaf motorvoertuigen, in de onderzoeksperiode van een jaar in het gebied van het wijkteam. Op basis van deze gegevens is een hotspotanalyse uitgevoerd, die ook voor het team in de vorm van een hotspotkaart wordt gevisualiseerd. De bestudeerde incidenten leveren 49 verdachten op. Veertig verdachten kunnen worden geïdentificeerd. Bovendien werd van hen duidelijk wat voor type daders het betreft (HKS- en Amazonedoelgroepen⁹) en van welke problematische jeugdgroep ze deel uitmaken. Deze verdachten zijn voor het overgrote deel van Marokkaanse komaf. Het gaat om vijftien (zeer actieve) veelplegers, twaalf meerplegers, twee meerderjarige *first offenders*, een minderjarige *first offender*, drie minderjarige lichte criminelen, twee hardkernjongeren en een minderjarige veelpleger. De resterende vier verdachten hebben geen doelgroepstypering.

Het feit dat van de verdachten ook bekend is of ze deel uitmaken van een problematische jeugdgroep¹⁰ biedt extra kansen. Er is niet alleen bekend of de verdachten deel uitmaken van een hinderlijke, overlastgevende of criminele jeugdgroep, er is namelijk ook bekend waar de jeugdgroep rondhangt en welke buurtregisseur de groep heeft aangedragen in het regionaal informatiesysteem jeugdgroepen (RIJ).

Het beperken, verdiepen en ordenen van informatie in deze fase geeft met andere woorden inzicht.

Een tweede belangrijke onderzoeksactiviteit was het objectiveren van de straatinformatie van de agenten naar een onderbouwde daderanalyse. Het beeld van het wijkteam op basis van ervaringen van politiefunctionarissen was dat veel van de daders van diefstal uit een auto voldoen aan het profiel van de jonge Noord-Afrikaan die alleen of met anderen met een scooter het feit pleegt. Gezien het feit dat er gesproken wordt over een heel specifieke dadergroep is het van belang om in het kader van een eventuele aanpak deze straatinformatie te veredelen en gevoelens zo veel mogelijk om te zetten in feitelijkheden. Vanuit XPol bleek het moeilijk om het beeld (straat informatie bij de collega's) hard te maken en derhalve zijn we op zoek gegaan naar een ander bronstelsel om harde informatie (stelselinformatie) te verzamelen.

9 Amazone is een doelgroepsysteem. Het is in 2006 een innovatieve IT-oplossing om bijvoorbeeld veelplegers, terreurverdachten en overlastgevende jongeren op de voet te kunnen volgen en om informatie over deze personen te kunnen raadplegen. Medio 2012 wordt Amazone landelijk ingevoerd.

10 Het gaat hierbij om de indeling via de shortlist groepsriminaliteit (Ferwerda & Kloosterman, 2004) die in Amsterdam-Amsteland centraal te raadplegen is via het RIJ.

Uiteindelijk zijn we uitgekomen bij de meldkamer van de regiopolitie. De meldkamer is te zien als een ‘poortwachter van de politie’, want hier komen telefonische meldingen binnen van slachtoffers en getuigen. Voor de analyse is gebruikgemaakt van het Geïntegreerd MeldkamerSysteem (GMS), dat is gekoppeld aan de telefoonnummers 112 en 0900 8844. Het GMS in Amsterdam bleek tot op dat moment eigenlijk nooit bevraagd te worden voor analysedoeleinden. Als we samen met een functioneel beheerder kennis nemen van het systeem, blijkt dit waardevolle en toepasbare data te bevatten (zie ook Box 3). Uiteindelijk is er uit het GMS een extractie gemaakt van 115 spoedeisende en 95 niet-spoedeisende meldingen over inbraak uit/vanaf motorvoertuigen in de onderzoeksperiode in het onderzoeksgebied.¹¹ In totaal is er dus een analyse gemaakt van 210 meldingen. In de vrije mutatie ruimte is nagegaan of er informatie over de verdachten dan wel over de modus operandi (MO) is opgenomen.

Box 3 – Twee voorbeelden van spoedeisende meldingen in het GMS

‘Uitkijker staat op vriendin te wachten – wit busje ter hoogte van het ROC. Twee Marokkaanse jongens zijn nu aan het inbreken en één heeft een laptop uit het busje gehaald. Nummer drie staat op de uitkijk en heeft ook een Marokkaans uiterlijk. Hij draagt een petje en een donkere spijkerbroek. Eindrapportage: uitkijker is aangehouden. Zijn verhaal kwam overeen met verklaringen van getuigen. Aangehoudene verklaarde op zijn vriendin aan het wachten te zijn en wel de inbraak te hebben gezien, maar niet betrokken te zijn. Incident met nr. 58434 geaccepteerd door eenheid 1401.’

‘Twee daders ontsnappen per fiets - Zojuist een autoruit van een wit Mercedesbusje ingeslagen en een blauwe rugtas ontvreemd door twee “lichtkleurige negers”. Ze zijn weg richting Czaar Peterstraat en daar het straatje doorgestoken. Ze zijn met z’n tweeën op een fiets. Eén met petje op en blauwe jas, de ander met blauwe joggingbroek. Incident met nr. 88809 geaccepteerd door eenheid 2301. Eindrapportage: vogels zijn gevlogen. Melder verwezen voor aangifte. Scooterpost en fietspost blijven nog ff in de buurt zoeken.’

11 Bij spoedeisende meldingen gaat het om ‘prioriteit 2’-meldingen en bij niet-spoedeisende meldingen om de prioriteiten 3, 4 en 5.

GMS-meldingen vormen een interessante bron om in algemene zin zicht te krijgen op een criminaliteitsprobleem (hotspots, hot times). Daarnaast levert de vrije mutatierruimte van de spoedeisende meldingen binnen het GMS bruikbare informatie om zicht te krijgen op de kenmerken van de verdachte(n) en de MO. De gedachte van veel agenten (straat informatie) dat diefstal uit auto vooral wordt gepleegd door verdachten van Noord-Afrikaanse komaf – die zich vooral verplaatsen met scooters – wordt voor een aanzienlijk deel bevestigd door analyses met behulp van GMS (systeem informatie). Ongeveer zes van de tien verdachten die in deze meldingen worden genoemd, zijn inderdaad van Noord-Afrikaanse c.q. Marokkaanse komaf. Bijna een derde van de verdachten verplaatst zich op een scooter of bromfiets.

De GMS-analyses laten zien dat ook blanke verdachten (20%) en verdachten die zich met de fiets of te voet verplaatsen interessant zijn. De verdachten zijn bijna altijd alleen of met z'n tweeën.

Op basis van de meldkamergegevens zijn we uiteindelijk in deze fase in staat om van gevoel naar feiten te gaan.

Tot slot willen we een laatste onderzoeksactiviteit benoemen die in onze optiek ook zeer waardevol is of kan zijn: het meedraaien met diensten. Tijdens het project Deltawerken zijn onderzoekers meegegaan met reguliere diensten van het wijkteam, maar ook aanwezig geweest bij specifieke acties. Te denken valt aan brommer- en scootercontroles en acties met lokauto's (zie Box 4). Het meedraaien met diensten en acties heeft bovenop het combineren van straat- en systeem informatie een meerwaarde omdat de gegenereerde informatie over het fenomeen ook in relatie met de context en de aanpak kan worden gebracht. Cijfers en informatie krijgen op deze wijze betekenis voor de aanpak.

Box 4 – Waarnemingen bij de lokauto

Precies 90 procent van de personen die 'interesse' tonen voor de lokauto heeft (op basis van hun uiterlijk en op basis van systeem informatie) een Marokkaanse of Noord-Afrikaanse etnische achtergrond. De overige 10 procent is een – bekende – verslaafde. De verdachten komen te voet, met een scooter of met een fiets naar een rij geparkeerde auto's (waar ook de lokauto staat). Ze observeren heel snel de inhoud van de auto's. Bij het zien van attributen in de lokauto raken ze geïnteresseerd. Ze slaan niet direct toe, maar bezien of de kust veilig is. Soms nemen ze hier ruim de tijd voor, bellen een handlanger en slaan pas na enkele minuten of in het geheel niet toe. Indien ze toeslaan, tikken ze een ruit in.

Terugkoppeling en rapportage

Intervisie heeft binnen het project Deltawerken een centrale rol gespeeld. Niet alleen worden analyse, wijkpolitie, recherche en onderzoek op de tweeweekelijkse projectbijeenkomst bij elkaar gebracht, tijdens de intervisiebijeenkomsten wordt op basis van de analyse ook nagedacht over de aanpak. Uiteindelijk gaat het daarbij om het verzamelen van informatie over de verdachtenpopulatie ten behoeve van een gerichte (repressieve of preventieve) aanpak. Die nadere informatieverzameling over de verdachtenpopulatie en aanpak krijgt op drie manieren gestalte. In de eerste plaats wordt er over de verdachtenpopulatie en over hun scooters en brommers via gerichte verkeerscontroles extra informatie verzameld. Daarnaast worden er op basis van de hotspot- en hottimesanalyse gerichte acties met een spot- of lokauto uitgevoerd. De spot- of lokauto is over het algemeen een gehuurde (middenklasse) auto. In de auto wordt een aantal aantrekkelijke (dummy-)attributen achtergelaten, zoals een navigatiesysteem, een sporttas of een mobiele telefoon. De auto wordt geparkeerd op een hotspot. Vervolgens wordt geobserveerd vanuit een vaste of mobiele observatiepost. Indien er 'interesse' is van autokrakers worden politiefunctionarissen geattendeerd en zodra de auto wordt opengebroken, gaat de politie over tot aanhouding (op heterdaad). Informatie uit de GMS-analyse wordt overigens gebruikt bij de aankleding van de auto. Zo worden lokauto's onder andere uitgerust met buitenlandse kentekenplaten, omdat veelvuldig in meldingen wordt gesproken over auto's met buitenlandse kentekenplaten. De acties met de lokauto zijn niet alleen gericht op heterdaadaanhoudingen. Van alle personen die een meer dan gemiddelde belangstelling aan de dag leggen voor (de inhoud van) de lokauto, wordt het signalement vastgelegd en doorgegeven aan de informatiespecialist van het wijkteam, die dit vastlegt in een speciale database.

De derde en laatste actie noemen we 'preventie door ontanonimiseren'. Uit de analyse blijkt namelijk dat de verdachten misdrijven in het centrum plegen, maar woonachtig zijn in andere woonwijken. Het ligt dan ook voor de hand om vanuit het Wijkteam IJtunnel samen te werken met andere wijkteams en districten. Vooral op basis van de informatie uit het regionale informatiesysteem jeugdgroepen is van relevante verdachten bekend of, en zo ja, van welke problematische jeugdgroep ze deel uitmaken. Daarnaast verschaft het Amazonesysteem informatie op individueel niveau. Deze informatie stelt de medewerkers van het project Deltawerken in staat om op persoonsniveau contact te zoeken met de buurtregisseurs in de wijken waar de jongeren wonen. Zo worden jongeren in hun woonbuurt 'uit de anonimiteit' gehaald, doordat bekend raakt welke delicten ze elders in

Amsterdam plegen. Op basis van deze link kan worden aangesloten bij de lopende lokale aanpak op individueel en groepsniveau. Deze werkwijze lijkt wellicht voor de hand te liggen, maar het is in de praktijk soms erg lastig om jongeren die in het centrum van Amsterdam strafbare feiten plegen, elders (in hun woonwijk) daarvoor aan te pakken. De politie in het centrum gaat nu eenmaal niet over de capaciteit en prioritering in andere wijkteams.

De manier van werken binnen het project Deltawerken is als hoofdstuk opgetekend en gepubliceerd in de reeks van het Programma Politie & Wetenschap.¹²

3.2 Opbrengsten

In deze slotparagraaf geven we op hoofdlijnen weer wat de revenuen zijn geweest van de werkwijze. Binnen het project Deltawerken ging het er in essentie om via analyses (waarbij context-, straat- en systeeminformatie worden gebruikt) én verkeerscontroles informatie over een verdachtenpopulatie te verzamelen. De informatie wordt in een later stadium (in het kader van opsporing) gebruikt om ernstige strafbare feiten op te lossen. Het is daarmee een voorbeeld van informatiegestuurd politiewerk (IGP).

De uitgevoerde contextanalyse blijkt voor deze casus van belang. Niet alleen is er in de binnenstad van Amsterdam in ruime mate gelegenheid om (buitenlandse) auto's te kraken, ook kunnen de daders – omdat ze van elders uit de stad komen – met brommers en scooters snel naar 'binnen en buiten' gaan en vooral anoniem zijn.

Verder is gebleken dat het heel goed mogelijk is om op basis van diverse bronnen gericht informatie over verdachten te verzamelen die zeer nuttig en bruikbaar is bij het oplossen van misdrijven.

Ook laat Deltawerken zien dat het onderbuikgevoel van politiemensen redelijk tot goed is en dat het goed mogelijk is om een dergelijk onderbuikgevoel met behulp van andere – soms minder voor de hand liggende – bronnen te objectiveren.

Ondanks de extra aandacht voor het fenomeen diefstal uit auto c.q. auto-kraken, wat vaak in eerste aanleg leidt tot een toename in de politieregistraties, is er in het centrum van Amsterdam na verloop van tijd sprake van een stevige reductie (circa 20%) van het aantal diefstallen uit auto's. Deze reductie gaat gepaard met een afname van circa 30 procent van het aantal aanhoudingen.

12 Ferwerda e.a., 2009.

Dit duidt erop dat de aangehouden daders verantwoordelijk zijn voor relatief veel incidenten of dat er van Deltawerken een preventieve werking uitgaat.

Naast de heterdaadaanhoudingen blijkt dat het systematisch verzamelen van informatie over een specifieke verdachtenpopulatie – en haar vervoermiddelen (veelal scooters) – behoorlijk wat andere zaken oplevert. Fotomateriaal en kenmerken van verdachten of vervoermiddelen leiden geregeld tot herkenning en aanhouding in het kader van andere strafbare feiten (overvallen, kassarroof, straatroof en inbraak).

Tot slot blijkt het ook interessant om het principe van *follow the vehicle* aan te hangen. Diverse ‘bekende’ bromfietsen c.q. scooters – dan wel hun kentekenplaat – blijken een eigen ‘crimineel bestaan’ te leiden. Het is daarmee interessant om ze te volgen. Zo zijn er in genoemde periode vijf scooters c.q. kentekens bekend die meermaals kunnen worden gelinkt aan inbraken uit auto’s, diefstal uit auto via de ‘Italiaanse methode’,¹³ winkeldiefstallen met geweld en overvallen door de berijders. Daarnaast zijn er zes kentekens c.q. scooters in beeld gekomen die in eigendom zijn van ‘hardekernjongeren’ die deze vervoermiddelen regelmatig gebruiken bij diverse strafbare feiten.

De doelgroep blijkt *streetwise* te zijn bij het gebruik van zijn scooters. Kentekens en scooters worden regelmatig onderling verwisseld. Daarnaast rijdt een deel van de doelgroep bewust zonder kenteken rond of wordt het kenteken vastgezet met een tie rip waardoor deze – indien dat nodig is – snel tijdelijk kan worden verwijderd.

13 Bij de ‘Italiaanse methode’ slaan scooterrijders voor een stoplicht een ruit van een wachtende auto in om vervolgens de zichtbare buit (tas of laptop) mee te grissen.

Casusanalyse ‘de virtuele criminele jeugdgroep’

Op lokaal en landelijk niveau wordt sinds een aantal jaren ten aanzien van problematische jeugdgroepen in het publieke domein een onderscheid gemaakt tussen hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Deze indeling is gebaseerd op de landelijk gebruikte shortlistmethodiek. De drie typen problematische jeugdgroepen hebben overeenkomstig dat zij zich zichtbaar op straat bevinden.

In 2009 constateert de Amsterdamse politie dat niet alle problematische jeugdgroepen zich zichtbaar op straat begeven. In plaats daarvan profileert een groep zich vooral via internet, onder andere via videoclips op YouTube. In verschillende van deze videoclips is sprake van expliciet harddruggebruik, wordt geweld gepleegd en komen vuur- en steekwapens in beeld. De groep heeft daarmee een grotendeels virtueel – en dus voor de politie weinig zichtbaar – karakter.

4.1 Vragen en werkwijze

Op basis van een aantal ernstige incidenten, waaronder een steekpartij en een groepsverkrachting, is het gevoel ontstaan dat deze groep gevaarlijk is of gevaarlijk zou kunnen worden. Toch slaagt de politie er niet in om zicht te krijgen op aard, karakter, kenmerken en impact op de omgeving van de groep. Vanuit de regiopolitie Amsterdam-Amstelland wordt daarom aan het Programma Politie & Wetenschap het verzoek gedaan om ondersteuning te krijgen bij het in kaart brengen van deze weinig zichtbare en virtuele criminele groep. Voor het onderzoek is de volgende probleemstelling geformuleerd: wat zijn aard, karakter, kenmerken en impact op de omgeving van de groep en op welke wijze kunnen lastige en weinig zichtbare groepen in beeld worden gebracht om te kunnen komen tot een strafrechtelijke aanpak van de groep en/of individuen uit de groep? Uit deze probleemstelling is een aantal onderzoeksvragen afgeleid, waarin zowel wordt ingegaan op groepsaspecten als op individuele kenmerken van (voormalig) groepsleden. Vragen die in het onderzoek aan de orde komen, zijn:

- Wat valt er te zeggen over de context waarbinnen de groep opereert?
- Wat is de relatie tussen het (online) beeld van de groep en het offline probleemkarakter?
- Hoe zit de groep in elkaar wat betreft organisatie en kenmerken van groepsleden?
- Wie zijn binnen de groep toonaangevend en op grond waarvan zijn ze dat?
- Wat zijn voor de te ontwikkelen methodiek de manieren om informatie te verzamelen c.q. welke bronnen (personen, systemen, gesloten en open bronnen, informanten) zijn te raadplegen over de groep en de groepsleden en welke rol kunnen BPZ en recherche hierbij spelen?
- Is er op basis van de casestudy een werkwijze c.q. methodiek op te tekenen waarmee informatie kan worden gegenereerd op basis waarvan een opsporingsonderzoek door de recherche kan worden opgestart?

In onderhavig onderzoek gaat het, zoals gezegd, om een virtuele (jeugd)groep. Deze profileert zich vooral online en is niet of in mindere mate als zodanig op straat zichtbaar voor de politie. Derhalve is de door Bureau Beke ontwikkelde shortlistmethodiek niet dan wel minder geschikt om deze groep adequaat in kaart te brengen. Om op verschillende niveaus een beeld van de groep te kunnen geven, zijn door ons meerdere onderzoeksactiviteiten gecombineerd. We lichten deze onderzoeksactiviteiten hierna toe.

Intake

Het onderzoek is begonnen met een startbijeenkomst, waarvoor zo veel mogelijk mensen binnen en buiten het wijkteam met kennis over de groep en zijn leden zijn uitgenodigd. Naast deze startbijeenkomst hebben de onderzoekers op een drukke nacht met het wijkteam/de buurtregisseur meegelopen. Op deze wijze is voor de onderzoekers een eerste beeld ontstaan en kan een beeld worden geschetst van de context waarin de groep vorm heeft gekregen. Informatie die uit de startbijeenkomst en het veldwerk naar voren is gekomen, heeft dienst gedaan bij het bepalen van vervolgstappen en input geleverd voor de contextanalyse.

Contextanalyse overlopend in een fenomeen- en subjectanalyse

Allereerst is er op basis van interviews en open bronnen een analyse gemaakt van de wijk waarin de groepsleden opgroeien. Daarnaast is, omdat de groep in de wijk en op straat nauwelijks zichtbaar is, een studie gemaakt van een internetrapportage die door de politie is opgesteld over de groep. Naast het bestuderen van deze rapportage is aanvullend een eigen internet- en deskresearch gestart om aanvullende informatie over de groep, zijn leden en de subcultuur waarvan hij deel uit maakt (gangsterrap) te verzamelen. Bij het verzamelen van informatie over gangsterrap, is gebruikgemaakt van wetenschappelijke literatuur en boeken. De geraadpleegde literatuur heeft betrekking op bendevorming en het verband tussen muziek en crimineel gedrag. In dit onderzoek is voornamelijk aandacht besteed aan het verband tussen gangsterrap en crimineel gedrag.¹⁴ Geraadpleegde boeken hebben meer inzicht gegeven in de (Nederlandse) straatcultuur en de op straat geldende gebruiken en codes. Foto- en videomateriaal hebben ter ondersteuning van gevonden informatie gediend.

Internet- c.q. openbronnenonderzoek hebben dienst gedaan bij het in kaart brengen van het sociale netwerk van de groep. Om het sociale netwerk van de groep in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van de sociale-netwerksite Hyves. De profielen op deze site kunnen privé – dit houdt in dat berichten enkel door vrienden van de betreffende persoon kunnen worden gelezen – of openbaar van aard zijn. Openbare profielen zijn niet alleen toegankelijk voor vrienden, maar ook voor personen die niet bevriend zijn met de betreffende persoon. Openbare profielen lenen zich derhalve voor het in kaart brengen van het sociale netwerk van de groep. Aanvankelijk zijn afzenders van berichten die korter dan drie maanden geleden zijn geplaatst tot het sociale netwerk van groepsleden gerekend. Vervolgens is, voor zover mogelijk, eveneens bekeken of er meermaals inhoudelijk contact tussen personen heeft plaatsgevonden. Indien meermaals inhoudelijk contact is geconstateerd tussen een groepslid en een persoon op Hyves, is deze persoon tot het sociale netwerk van het betreffende groepslid gerekend. Uit het onderzoek blijkt verder dat de groep met een aantal bedrijven zakelijke banden onderhoudt. Indien deze bedrijven een eigen domeinnaam of website hebben, is bekeken welke personen de aanvraag voor deze domeinnaam hebben gedaan. Deze personen zijn eveneens tot het sociale netwerk van de groep gerekend.

14 Tijdens de startbijeenkomst is de gangsterrapcultuur nadrukkelijk genoemd als de binnen de groep dominante cultuur.

Om inzicht te krijgen in het criminele verleden en het criminele netwerk van de groep, hebben wij een beroep gedaan op de politieregistratiesystemen HKS en XPol. In HKS is informatie beschikbaar over door een persoon gepleegde delicten, de data waarop deze feiten zijn geregistreerd en eventueel met welke andere personen delicten zijn gepleegd (criminele relaties). In XPol worden alle politiecontacten van een persoon op datum geregistreerd. Zaakregistraties waarin de rol van personen als betrokkene of verdachte is omschreven, zijn meegenomen in de analyse. In totaal zijn van 23 personen de HKS- en XPol-registraties geanalyseerd.

Terugkoppeling en rapportage

Tijdens het onderzoek is er regelmatig in kleinere en grotere kring binnen de politie intervisie geweest over de gevonden resultaten. Dit blijft – net als tijdens de andere casestudy's die in dit boek beschreven zijn – een uitermate belangrijke activiteit. Steeds de beelden en verzamelde resultaten terugleggen bij de materiedeskundigen binnen het korps en steeds straat- en systeem informatie met elkaar in verband brengen, blijkt bijzonder waardevol. Niet alleen worden anderen deelgenoot gemaakt van het onderzoeksproces, maar door intervisie wordt de uiteindelijke analyse ook beter.

Bijzonder binnen deze casus is dat het eindproduct van de door ons uitgevoerde analyse is gepresenteerd in een bijeenkomst waar ook een officier van justitie aanwezig was om te kunnen nagaan of de analyse aanleiding zou geven om eventueel een (verkennend) opsporingsonderzoek op te starten.

4.2 Opbrengsten

Op basis van de uitgevoerde activiteiten is in het kort het volgende aan te geven.¹⁵ De groep kent zijn oorsprong meer dan een decennium terug en is opgericht door personen die zijn opgegroeid in een volksbuurt waar overwegend autochtonen met een minimuminkomen of een uitkering wonen. Zelf hebben groepsleden overwegend de Nederlandse nationaliteit, maar een andere etnische achtergrond (bijvoorbeeld Surinaams).

¹⁵ De informatie hierna is ingekort en vanwege de mogelijke herkenbaarheid geanonimiseerd.

Met de jongeren in het gebied heeft de politie goed contact en de jongeren in de wijk houden zich voor zover bekend niet actief op met de groepsleden. Groepsleden produceren raps die gewelddadige en seksistische teksten bevatten.

Deze muziek staat bekend als gangsterrap. Door de gewelddadige en seksistische teksten is gangsterrap een van de meest controversiële typen muziek, waarbij door critici vooral het schadelijke effect van dit type muziek op het gedrag van adolescenten wordt aangehaald. Over de mate waarin jongeren uit de wijk door deze muziek worden beïnvloed, bestaan vragen bij het wijkteam. Uit wetenschappelijk onderzoek komt een causaal verband tussen het luisteren van gangsterrap en gedrag van adolescenten echter niet duidelijk naar voren.¹⁶ Bovendien blijken niet alleen het type muziek, maar ook andere factoren een rol te spelen bij een eventueel negatief effect van muziek op gedrag. Wel is duidelijk dat de gangsterrapcultuur als een masculiene cultuur geldt, waarin assertiviteit, de eigen eer en de eer van de groep een belangrijke rol spelen. Binnen groepen is er sprake van een hoge mate van loyaliteit. Dit leidt ertoe dat confrontaties vaak als groep worden aangegaan en dat mensen die groepsleden vanuit een gezagspositie benaderen met wantrouwen worden bekeken. Dit ziet het wijkteam terug in het gedrag van groepsleden.

Op basis van diverse bronnen wordt allereerst vastgesteld wie er tot de kern van de groep moeten worden gerekend, wie ex-groepsleden zijn en wie als randfiguur gelden. Uiteindelijk gaat het om tien groepsleden, vier ex-groepsleden en negen randfiguren. De analyse – waarin naast namen ook bijnamen van belang zijn – geeft zicht op de kenmerken en achtergronden van de groep en zijn leden. Bijna iedereen blijkt antecedenten te hebben, waarbij ongeveer een kwart van de registraties in HKS en XPol betrekking heeft op ernstige criminaliteit. Bovendien neemt het aantal registraties voor ernstige delicten – en dan vooral geweldsdelicten – met het verloop van tijd toe.

Op basis van het aantal HKS-registraties bestaat geen aanleiding om aan te nemen dat de groep en randpersonen crimineel actiever worden. De trend in het aantal XPol-registraties laat echter een ander beeld zien: de activiteit van de groep en randpersonen neemt toe. Het aantal registraties in XPol bevestigt daarmee het beeld over de criminele activiteiten van de groep dat bij het wijkteam is ontstaan: zij maken zich namelijk zorgen over waar de groepsleden

16 Zie bijvoorbeeld: Armstrong, 2001; Villani, 2001; Walsh & Gentile, 2001; Ter Bogt, 2003; Miranda & Claes, 2004; Mulder, Ter Bogt, Raaijmakers & Vollebergh, 2007; Van Strijen, 2009.

zich allemaal mee bezighouden en de invloed die groepsleden hebben op jongeren in de buurt.

De uitgevoerde criminele en sociale-netwerkanalyse geeft zicht op een netwerk van in totaal 54 personen. Deze personen zijn onder te verdelen in groepsleden, voormalig groepsleden, gangsterrappers en randpersonen. Er lijkt vooral sprake te zijn van een sociaal netwerk, maar er komt ook zicht op een crimineel netwerk. Uit de netwerkanalyse komt een aantal personen als mogelijk toonaangevend subject naar voren, onder wie personen die tijdens de startbijeenkomst niet zijn benoemd. Deze nieuwe personen bieden mogelijke aanknopingspunten om op door te rechercheren.

Een van de belangrijke vragen in deze casus was of er op basis van een onderzoek naar deze ongrijpbare virtuele groep aanknopingspunten te vinden waren voor vervolgstappen vanuit het bestuur, de politie of het Openbaar Ministerie.

Uit het onderzoek komt naar voren dat een werkwijze waarbij systeeminformatie met informatie uit open bronnen en ‘zachte’ informatie wordt gecombineerd, behulpzaam is bij het vinden van dergelijke aanknopingspunten. Concreet geeft het onderzoek niet alleen meer zicht op het fenomeen gangsterrap en het criminele en sociale gedrag dat daarbij hoort, maar ook op een aantal toonaangevende subjecten, van wie sommige in een eerder stadium nog niet bij de politie bekend waren en van wie verder kan worden nagegaan op welke wijze (bestuurlijk/strafrechtelijk) tegen hen kan worden opgetreden. Van belang is verder dat blijkt dat een aantal tot nu toe onbekende personen een centrale rol speelt in het sociale netwerk en daarbuiten.

De analyse geeft verder een beeld van een groep die zich – naast het produceren van muziek met vrouwonvriendelijke en gewelddadige teksten en activiteiten in de (online) porno-industrie – ook inlaat met wapens en drugs. Dit zijn bezigheden die zich voor een belangrijk deel onttrekken aan de waarnemingen van de politie op straat. Ze onderschrijven echter wel een deels illegale inkomstenstroom, waardoor de wijkpolitie nu ook kan verklaren hoe werkloze jonge mannen er toch een dure levensstijl op na kunnen houden (kleding, auto's en vrouwen).

Tot slot blijkt dat de kennis van voormalig groepsleden waardevol kan zijn. Voormalig groepsleden kunnen – mede vanwege mogelijke bedreigingen na het uit de groep stappen – mogelijk als informant dienen. Naast ex-groepsleden zouden ook slachtoffers van de groep bij vervolgstappen moeten worden benaderd.

Casusanalyse ‘de onaanraakbare Haagse jeugdgroep’

De politie Haaglanden constateert eind 2009 dat in Den Haag diverse groepen Marokkaanse jongeren zijn, waarvan men het gevoel heeft dat zij – naast het veroorzaken van overlast in de wijk – ernstige strafbare feiten plegen. Op dit laatste kan men niet de vinger leggen en het gevoel strookt bovendien niet met de politiegegevens (HKS). Daaruit blijkt namelijk dat het in algemene zin beter gaat met de Marokkaanse jeugd in Den Haag. Ook geeft de politie aan dat als er iets gebeurt in de wijk men niet weet of de vlam in de pan zal slaan en zo ja, welke subjecten daarbij mogelijk een toonaangevende rol spelen. Sommige van deze jongeren lijken zich onaanraakbaar te voelen: zij intimideren en bedreigen bewoners en vertonen provocerend en intimiderend gedrag richting politiepersoneel. Zijn dit de Holleeders van morgen als ze niet worden gestopt?

De informatiepositie van de politie jegens deze Marokkaanse jongeren is beperkt, totdat wordt besloten tot een andere werkwijze – de inzet van een flexteam – waar wij als onderzoekers bij aansluiten om de nieuwe manier van werken op te tekenen en waar mogelijk te ondersteunen. Het flexteam bestaat uit medewerkers van de BPZ, recherche en analyse, en werkt subjectgericht. Namen die door de wijkagent zijn aangeleverd, staan aan de basis van de subjectgerichte aanpak.

5.1 Vragen en werkwijze

Vanuit de politieregio Haaglanden wordt in het voorjaar van 2010 het verzoek gedaan aan het Programma Politie & Wetenschap om na te gaan of een in hun ogen ongrijpbaar fenomeen grijpbaar te maken is en zo ja, op welke manier. In opdracht van het Programma Politie & Wetenschap voeren wij de fenomeenstudie uit naar de Haagse straatgroep Bilton.¹⁷

17 De naam van de groep is gefingeerd.

Voor het fenomeenonderzoek worden de volgende vragen gesteld:

- Wat is de context waarbinnen het gedrag van de Bilitongroep zich afspeelt?
- Wat zijn de kenmerken en achtergronden van groepsleden (leeftijd, geslacht, opleiding, werk, onderlinge verhoudingen in de groep)?
- Hoe ziet het sociale netwerk van groepsleden eruit?
- In hoeverre is het onderbuikgevoel dat politiefunctionarissen hebben over het criminele gedrag van Marokkaanse jongeren te onderbouwen via open en gesloten bronnen?
- Is er sprake van toonaangevende subjecten binnen de Bilitongroep en zo ja, wie zijn dit, wat is hun criminaliteitspatroon en waarop is de informatie gebaseerd?
- Wat levert de kennis van de aanpak van deze groep op voor de tot op heden ontwikkelde methodiek om het onderbuikgevoel ('niet plus') van politiefunctionarissen te objectiveren?

Net als in de eerder beschreven casusonderzoeken zijn ook binnen de casus van de Haagse straatgroep meerdere op het fenomeen afgestemde onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. Deze activiteiten zullen we hierna bespreken.

Intake

Een startbijeenkomst met alle 'wijkkenners vanuit de politie' binnen de bureaugebieden waar de Bilitongroep actief is, markeert het begin van het onderzoek. Naast politieleiding van het bureaugebied en wijkagenten zijn ook rechercheurs en analisten bij de bijeenkomst aanwezig. Er wordt uitvoerig gesproken over de (kenmerken van de) groep, de groepsleden, het gedrag, maar ook over de manier waarop de politie en anderen met de groep omgaan of de groep trachten aan te pakken. Het blijkt dat er vooral is ingezet op fenomeenaanpakken (zoals woninginbraak) en dat er nu een switch zal worden gemaakt richting een subjectgerichte aanpak vanuit een flexteam. Het onderbuikgevoel van de wijkagenten komt tijdens de startbijeenkomst ook nadrukkelijk aan de orde. De basis voor het vervolg is pragmatisch, want er wordt gewerkt vanuit een basislijst van groepsleden, zoals die door de wijkagent is opgesteld (straat informatie).

Contextanalyse

Om de context waarin de groep ontstaan is te schetsen, wordt er een analyse gemaakt van de omgeving waar de groep actief is en waar de leden opgroeien. Die contextanalyse bestaat uit een korte, historische beschrijving van de wijk, een beschrijving van de wijk met behulp van een aantal recente demografische kengetallen, een algemeen criminaliteitsbeeld van de wijk en een inkleuring van het geheel op grond van interviews met wijkagenten, jongerenwerkers en ondernemers uit de wijk. Naast interviews en het raadplegen van open bronnen¹⁸ en gemeentelijke rapportages worden in deze fase – ook ten behoeve van de subjectanalyse – 3-11-diensten¹⁹ met wijkagenten meegedraaid.

Subject- en netwerkanalyse

De analyses van de leden van de Bilitongroep beginnen bij de lijst die door de wijkagent is gemaakt. Hij heeft op basis van zijn eigen kennis (straat informatie) en onderbuikgevoel een groslijst gemaakt van achttien leden van de groep. Om meer zicht op de groep, groepsleden en toonaangevende subjecten te krijgen, is een analyse uitgevoerd van gegevens van de achttien groepsleden in HKS en BVH. Als aanvulling op deze 'harde' informatie, is in interviews met politiefunctionarissen (zowel wijkpolitie als recherche en analisten) gesproken over de groep, groepsleden en de rol die groepsleden binnen de groep innemen. Tot slot is een internetsearch uitgevoerd om na te gaan wat er op basis van open bronnen (zoals Partypeeps, Hyves, YouTube, Maroc.nl) bekend is over de groepsleden.

Om zicht te krijgen op het netwerk van de personen op de groslijst is met behulp van Analyst's Notebook een sociale en criminele netwerkanalyse uitgevoerd aan de hand van politie-informatie (Blueview). Netwerkanalyses zijn vaak complex, omdat er heel veel personen – naast de benoemde groepsleden – en onderlinge relaties in naar voren komen. Om toch iets te kunnen zeggen over de positie die personen innemen in dergelijke complexe sociale netwerken, hebben wij in het kader van de analyse van de Bilitongroep gekeken in welke mate personen een belangrijke rol hebben in het netwerk. Dit doen we

18 Zoals cbs.nl en buurtonline.nl.

19 In het kader van mogelijke overlast op straat en de aanwezigheid van groepen zijn de politiediensten tussen 15.00 uur en 23.00 uur meestal interessant.

door te kijken naar de personen met de meeste connecties (*centrality*), naar personen met een belangrijke verbindende rol in het netwerk (*betweenness*) en naar personen die de minste stappen nodig hebben om iedereen in het netwerk te bereiken (*closeness*).

Intervisie en rapportage

Tijdens het fenomeenonderzoek is er regelmatig overleg geweest met de leden van het flexteam aan het bureau en de bureauleiding. Deze bijeenkomsten zijn uitermate waardevol geweest om de gegevens uit de verschillende bronnen (straat informatie, open bronnen en systeeminformatie) met elkaar in verband te brengen en te toetsen. Het onderzoekstraject is beëindigd met een eindinterview waarbij, naast vertegenwoordigers van de politie (kopsleiding, de bureaugebieden en de afdeling Analyse & research), ook de gemeente, het Openbaar Ministerie en de opdrachtgever aanwezig zijn geweest. In deze bijeenkomst zijn de resultaten van het onderzoek en de aanpak besproken en is eveneens nagegaan wat de resultaten betekenen voor de politieregio Haaglanden en eventueel voor politie Nederland.

In een latere fase hebben de onderzoekers ook een presentatie verzorgd in de lokale driehoek van Den Haag. In de lokale driehoek is vervolgens besloten om de ontwikkelde werkwijze breder in te zetten in andere Haagse wijken met een soortgelijke problematiek.

5.2 Opbrengsten

De Bilitongroep is als overlastgevende groep sinds 2006 actief in de wijk en groeit in de jaren daarna door richting een criminele groep. Alle groepsleden hebben antecedenten (vooral vermogensdelicten, beledigingen, vernielingen). Sinds enige tijd is de groep goed georganiseerd en ook laten de groepsleden zich niet meer voor simpele dingen oppakken door de politie. Dit leidt bij politiefunctionarissen tot het gevoel dat binnen en rondom de groep veel meer gebeurt dan zichtbaar is. Vanuit de straat informatie van de wijkagent worden achttien personen als kernlid bestempeld. Het betreft allen jonge mannen van Marokkaanse afkomst van tussen de 15 en 26 jaar (gemiddeld 20 jaar). De harde kern heeft veel invloed, het groepsgevoel is sterk aanwezig en uit de groep stappen is lastig.

De leden van de Bilitongroep zijn argwanend richting en zelfs sterk gekeerd tegen politie. Dit uit zich in minachtend gedrag, schreeuwen en verzet. Nieuwe politiefunctionarissen worden 'getest' en daarnaast is het niet ongewoon om intimiderend richting de politie te zijn. Dit laatste uit zich onder andere door het 'noteren' van kentekens van privévoertuigen van agenten. Ook ondernemers en bewoners in de wijk worden door de groepsleden geïntimideerd: 'aangifte leidt tot glasgerinkel'. De aangiftebereidheid (ook bij Meld Misdaad Anoniem) is laag en daarmee ook de heterdaadkracht in de wijk.

Bewoners verhuizen soms na intimidatie en vernielingen en de panden die vervolgens moeilijk te verhuren zijn, komen regelmatig in handen van bekenden van de groep. Hierdoor ontstaan er 'criminele blokken'.

Uit de uitgevoerde contextanalyse blijkt dat de wijk waar de groepsleden opgroeien en wonen niet zomaar een wijk is (zie Box 5). Van een wijk met dergelijke kenmerken en problematiek zijn er in ons land maar weinig en alleen al daarom verdient deze wijk extra aandacht en inzet.

Box 5 – Enkele kengetallen en kenmerken van de wijk en haar bewoners

- De wijk telt 120 verschillende nationaliteiten (maar vooral Turks, Marokkaans en Surinaams).
- 91 procent van de inwoners is van niet-westerse afkomst (in Den Haag (DH) is dit 38%).
- 64 procent heeft een laag opleidingsniveau (DH: 35%).
- 45 procent van de inwoners werkt 12 uur of meer (DH: 58%).
- Het schoolverzuim ligt op 7 procent (DH: 3,7%).
- 73 procent van de schoolverlaters heeft geen diploma.
- 43 procent van de huishoudens behoort tot de minima (DH: 15%).
- Er is relatief veel vermogenscriminaliteit in de wijk.
- Relatief veel ouders zijn pedagogisch onmachtig of onverschillig.

Bedrijfseconomisch geldt het gebied waar de groep opereert als een toplocatie voor illegale activiteiten: er is een goede infrastructuur, veel potentiële klanten (drugsafnemers) en de horeca is een goede ontmoetingsplek waar vertrouwelijke gesprekken veilig kunnen worden gevoerd en handel kan worden gedreven. De omgeving profiteert van de niet zichtbare criminele activiteiten van de groep, bijvoorbeeld in de vorm van goedkope sigaretten en namaakkleding. Ingewijden

geven aan dat de groep zich bezighoudt met alles wat maar geld op kan leveren (verdovende middelen, voetbaltoto, afpersing, gokken en pensionverhuur). Groepsleden willen groot worden in de criminaliteit (status en geld) en zijn verslaafd aan een flitsende levensstijl (gokken, drugs, kleding, geld en auto's). Auto's worden overigens vooral geleased van bedrijven die 'niet zo moeilijk doen'.

De jongens in de groep zijn calculerend en professioneel. Zo gebruiken ze portofoons in plaats van mobieltjes, zijn ze zich bewust van observatie door de politie en zijn ze niet of nauwelijks op sociale netwerken actief. Oudere groepsleden 'gebruiken' jongere jeugd (van 9 tot en met 15 jaar) om criminele handelingen voor hen uit te voeren en hen als 'spotter' en schild te gebruiken (zie Box 6). De harde kern van de groep heeft een aantrekkingskracht op de jonge garde, 'die staat te trappelen', zo blijkt uit verschillende bronnen.

Box 6 – Voorbeeld van gebruik van de jonge aanwas

Een agent wordt benaderd door een aantal kinderen en een aantal groepsleden zwaait naar hem vanuit de snackbar: zij wisten al dat hij eraan kwam. Ook observatieteams van de politie gaan snel stuk en worden als het ware weggejaagd uit de wijk. De groep heeft een erg groot netwerk en maakt gebruik van kinderen in de buurt om op de hoogte te blijven van bewegingen van de politie. In de wijk heerst de straatcultuur: wie met de politie praat, is een verrader. Hoe vaker groepsleden vastzitten, hoe beter crimineel zij – als gevolg van een toegenomen omvang van hun netwerk – worden gezien.

Uit de subject- en netwerkanalyse komt naar voren dat het voor de RID en CIE heel moeilijk is om een informatiepositie te verkrijgen binnen overlastgevende en criminele Marokkaans-Nederlandse groepen. Open bronnen, zoals netwerksites,²⁰ leveren in vergelijking met andere groepen weinig tot niets op. Dit is een gevolg van het feit dat groepsleden zo 'onzichtbaar' mogelijk willen blijven en duidt op een sterke mate van calculatie bij deze jonge mannen.

De straatinformatie van de wijkagent (18 toonaangevende subjecten) blijkt heel waardevol, want een uitgevoerde netwerkanalyse geeft zicht op een sociaal netwerk van 499 personen en een crimineel netwerk van 222 personen rondom de 18 subjecten. Dit bevestigt het gevoel dat de toonaangevende personen zowel

20 Denk onder andere aan Partypeeps, Facebook, Hyves, YouTube, Maroc.nl, netlog.com en pp2g.com.

op sociaal als crimineel vlak een prominente rol in de beide netwerken innemen. Tot slot blijkt het onderbuikgevoel van de wijkagent (straat informatie) niet alleen correct te zijn, maar ook te objectiveren via analysemethodieken.

Als het gaat om de manier van werken en de aanpak blijkt er in Den Haag een hele mooie, innovatieve manier van werken te worden ontwikkeld onder het motto: 'Innovatie door krapte'. Wat typeert deze werkwijze?

Fenomeengericht werken (onder andere door de inzet van een lokwoning) brengt niet het gewenste resultaat. Subjectgericht werken, waarbij de top-18 van de wijkagent aan de basis staat van de aanpak, daarentegen wel. De inzet van een analist, die de straat informatie aanvult met systeeminformatie, is daarbij cruciaal.

Het projectvoorstel dat vanuit het bureaugebied bij de regionale recherche wordt ingediend, sneuvelt vanwege een tekort aan opsporingsindicatie en andere prioriteiten: 'Zichtbare overlast in de wijk en onderbuikgevoel en sfeerbeeld blijken niet voldoende om vanuit de regio researchcapaciteit te claimen.' Ook wordt er een belangrijk besluit genomen door de bureauleiding. Ze besluit namelijk tot het instellen van een flexteam op het grensvlak van handhaving en opsporing, met vertegenwoordigers uit blauw, analyse en recherche. Deze innovatieve manier van werken kenmerkt zich door het feit dat wijkpolitie en opsporing elkaar versterken. De meerwaarde van het flexteam en de werkwijze laat zich vertalen in de volgende punten:

- er wordt ingezet op openbare orde en criminaliteit tegelijkertijd en niet op twee gescheiden processen;
- de kennis over de wijk, subjecten en opsporing wordt in één team ondergebracht;
- wijkpolitie en daardoor handhaving en toezicht staan (ook) ten dienste van opsporing (onder andere verkeers- en kelderboxcontroles en het vastleggen van kentekens, telefoonnummers en kleding);
- de informatiepositie neemt langzaam maar zeker toe;
- het team werkt informatie- c.q. subjectgestuurd, waarbij de rol van de analist heel belangrijk is;
- er is sprake van een officier van justitie die het team professionele ruimte geeft;
- voorgaande leidt tot het inzetten van meer opsporingsmiddelen: informatie genereert informatie;
- uiteindelijk worden er diverse personen aangehouden en volgt een veroordeling van toonaangevende subjecten.

Het aanpakken van dergelijke toonaangevende subjecten lijkt zijn vruchten af te werpen (zie ook Box 7). Netwerken worden ontworpen, ‘achterblijvers’ staan open voor beïnvloeding en positieve activiteiten, potentials lijken te worden losgeweekt, er lijkt sprake te zijn van een afname van overlast en criminaliteit in de wijk en het contact tussen politie en bewoners verbetert en lijkt zich ook voorzichtig te vertalen in een toename van de aangiftebereidheid.

Box 7 – Highlights uit het onderzoek

- Handhaving en toezicht blijken opsporing te kunnen versterken en andersom. Binnen het concept flexteam wordt aan een innovatieve werkmethode gestalte gegeven waarbij de informatiepositie verbeterd en de lokale overlast en (boven)regionale zware criminaliteit kunnen worden aangepakt.
- De echte toonaangevende subjecten in de groep hebben – voordat het Flexteam van start gaat – een gering aantal antecedenten in HKS. Kennelijk weten ze goed uit handen van politie en justitie te blijven. De informatiepositie met betrekking tot Marokkaans-Nederlandse jeugdgroepen is dan ook matig tot slecht; sommige groepsleden zijn zo calculerend met hun gedrag bezig dat ze geen ‘sporen’ achterlaten op sociale-netwerksites en internet.
- De straatinformatie van de wijkagent over toonaangevende subjecten in zijn wijk blijkt waardevol te zijn. Het is informatie die via analysemethodieken te objectiveren is en zicht geeft op sociale en criminele netwerken. Een ongrijpbaar fenomeen is met andere woorden door innovatief politiewerk en analyse van straat- en systeem informatie grijpbaar te maken.
- Een gerichte aanpak van toonaangevende subjecten leidt tot een breed effect.

Als nevenopbrengst van dit deelonderzoek wordt geconstateerd dat er sprake is van een nieuw type veelpleger. Allereerst geven we in een notendop een beschrijving van de ‘oude’ veelpleger om daarna de kenmerken van de ‘nieuwe’ veelpleger op een rij te zetten.²¹

21 Zie ook Versteegh, Van der Plas & Nieuwstraten, 2010 en de korpskrant van de Regiopolitie Haaglanden, november 2010, p. 4-5.

Profiel 'oude' veelpleger

Het betreft meestal een autochtone man van gemiddeld veertig jaar. Hij ziet er doorleefd, haveloos en onverzorgd uit en valt op in het straatbeeld. Hij is verslaafd aan harddrugs en/of alcohol en hij steelt eigenlijk alles (bijvoorbeeld uit auto's en uit winkels) om zijn verslaving te kunnen betalen. Hij heeft tientallen antecedenten en als deze solopleger door de politie wordt opgepakt, bekent hij over het algemeen snel.

Profiel 'nieuwe' veelpleger

De nieuwe veelpleger is een opvallende man van tussen de 14 en 30 jaar en meestal van niet-Nederlandse afkomst. Hij is niet verslaafd aan verdovende middelen, maar vaak wel aan een flitsende levensstijl. Hij steelt voor de status en voor zijn dure levensstijl. Hij maakt zich vooral schuldig aan woninginbraken, overvallen, straatroven, ramkraken en *ripdeals*. Bij het plegen van zijn delicten schuwt hij geweld niet. Hij is zeer calculerend en het is moeilijk om informatie over hem te verkrijgen. Hij pleegt contra-acties tegen de politie en hij leert snel als het gaat om kennis van opsporing en vervolging. Hij heeft nauwelijks antecedenten en hij pleegt zijn misdrijven vooral in (wisselend) groepsverband. Als hij al opgepakt wordt, zwijgt hij als het graf tijdens het verhoor.

Casusanalyse ‘overvallers uit het niets’

In het najaar van 2009 worden drie gewelddadige overvallen in de politieregio’s Gelderland-Midden en Noord- en Oost-Gelderland gepleegd. Omdat één en dezelfde dadergroep voor deze overvallen verantwoordelijk is, start de politie een bovenregionaal onderzoek. Zij voorkomt dat een nieuwe overval plaatsvindt en vier verdachten worden op heterdaad aangehouden. Uit nader onderzoek blijkt dat de groep verdachten groter is en voor meer overvallen en pogingen daartoe verantwoordelijk kan worden gehouden. Vanuit de recherche wordt het als verontrustend ervaren dat men de groep verdachten niet heeft zien ‘groeien’. Met deze vraag komt de chef van de districtsrecherche bij het Programma Politie & Wetenschap, waarna wij ons als onderzoekers hebben beziggehouden met de reconstructie van het opsporingsonderzoek en het verzamelen van nadere informatie over de verdachten.

6.1 Vragen en werkwijze

Dit fenomeenonderzoek start nadat de divisiechef van de recherche Noord- en Oost-Gelderland contact legt met het Programma Politie & Wetenschap naar aanleiding van een groep al veroordeelde overvallers. Het feit dat de recherche de groep verdachten niet heeft zien ‘groeien’ en dat een overval een ‘instapdelict’ lijkt te zijn, is iets dat als verontrustend wordt ervaren. De verdachten ondernemen daarnaast in wisselende samenstelling criminele activiteiten, die zich kenmerken door een zeer gewelddadig karakter. De vraag is of er sprake is van een nieuw, ‘ongrijpbaar’ fenomeen.

Dit laatste casuonderzoek in de reeks van vijf is van iets andere aard dan de eerdere, omdat er al veel informatie over de groep verdachten voorhanden is. Dit komt doordat het rechercheonderzoek dat naar aanleiding van de gepleegde delicten is gestart, is afgerond en de verdachten zijn veroordeeld.

In totaal worden twaalf personen verdacht van betrokkenheid bij een serie

gewelddadige overvallen binnen en buiten de politieregio Noord- en Oost-Gelderland. Daarbij lijken jongeren in wisselende samenstelling samen te werken. De hiërarchie binnen de groep is onduidelijk, wel is er sprake van verschillende 'lagen': een harde kern, een aantal handlangers en jongeren die betrokken raken bij de criminele activiteiten van de groep. Sommige personen ondergaan inwijdingsrituelen en moeten eerst laten zien dat zij 'het grote werk' aankunnen (bijvoorbeeld door het overvallen van een cafetaria of het aanleveren van een auto).

Elf van de twaalf verdachten zijn veroordeeld tot gevangenis- en taakstraffen; de harde kern van de groep krijgt gevangenisstraffen variërend van vier tot tien jaar.

Voor dit casuonderzoek dat – anders dan de vier voorgaande – meer retrospectief van aard is, zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoe is de groep verdachten ontstaan?
- Wat weet de wijkpolitie van de groep c.q. de verdachten?
- Wat is er over verdachten bekend in 'oude systemen'?
- Hoe kan het dat deze verdachten als groep niet eerder bij de recherche in beeld zijn gekomen?
- Hoe ziet het sociale en criminele netwerk van de verdachten er (onderling) uit en op welke wijze is dit opgebouwd?
- Wat zijn de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende verdachten en op welke manier zijn personen betrokken geraakt bij het plegen van strafbare feiten?
- Is er sprake van toonaangevende subjecten en zo ja, wie zijn het, wat is hun criminaliteitspatroon en waarop is de toonaangevende positie gebaseerd?

Intake

Ook deze casestudy begint met een bijeenkomst met personen die materiedeskundige zijn. In dit geval zijn dit de leden van het researcheteam dat betrokken is geweest bij het onderzoek. Tijdens de intake wordt gesproken over de negen overvallen die aan de groep zijn te koppelen, de overvallers, de rollen en de modus operandi. Ook wordt een namenlijst van subjecten opgesteld en wordt achtergrondinformatie over de subjecten gedeeld. Tot slot worden de negen overvallen kort getypeerd en in een tijdlijn geplaatst (het betreft een periode van 72 dagen).

In deze fase wordt besloten dat het separaat uitvoeren van een contextanalyse niet zo veel zin heeft omdat de overvallen op diverse locaties in een relatief groot gebied zijn gepleegd.

Box 8 – Voorbeeld van een zaaktypering: gewapende overval

Op een dag in september 2009 om 19.00 uur wordt door drie personen een bloemisterij in X overvallen. De aangeefster (een 70-jarige vrouw) komt die avond uit de schuur bij de woning lopen en ziet dat gemaskerde mannen op haar af komen rennen. Zij wordt bij haar nek vastgegrepen, naar de grond gewerkt en gedwongen om te zeggen waar de overvallers geld kunnen vinden. Tijdens de overval wordt ze meerdere malen met de dood bedreigd en uiteindelijk wordt ze meegevoerd naar de keuken, waar op aanwijzen de huishoudportemonnee door een van de twee daders wordt meegenomen. Wanneer de 70-jarige echtgenoot op het lawaai afkomt, stuit hij op de twee daders, van wie er een hem met een pistool bedreigt. De echtgenoot slaat naar deze dader en raakt hierbij mogelijk het pistool. Na deze schermutseling vluchten de daders weg in een auto. De zoon van het beroofde echtpaar zet nog een achtervolging in, maar weet de daders niet in te halen. Bij deze overval zijn de daders getipt over de mogelijke buit. Later blijkt uit de verhoren dat dit bij meerdere overvallen het geval is. De buit van deze overval bedraagt €200. Uit getuigenverklaringen en meldkamergesprekken blijkt dat de daders gebruikmaken van een Mercedes. Op dag X is deze wagen door een getuige al gezien nabij de woning en het bedrijf. Het lijkt erop dat de locatie voorafgaand aan de overval is 'afgelegd'.

Subject-, fenomeen- en netwerkanalyse

De namenlijst van de twaalf overvallers wordt op verschillende manieren gebruikt om meer informatie over de groepsleden te verzamelen. In eerste aanleg wordt aan iedere persoon op de lijst een woonplaats gekoppeld (zowel huidige als in het verleden) en op basis daarvan worden de wijkagenten van nu en van toen gezocht en benaderd. We doen dat voor een aantal verdachten uit een gebied in een bijeenkomst met meerdere wijkagenten. Met hen nemen we de namen door en wordt de straatinformatie opgetekend. Het gaat om de bekendheid van de persoon bij de basispolitiezorg (BPZ), informatie over de persoon,

het gezin, het gedrag in het verleden en nu en over onderlinge verhoudingen tussen de overvallers. Aanvullend worden – gericht op andere subjecten – telefonische en face-to-face-interviews met wijkagenten afgenomen.

Samen met de wijkagenten duiken we ook het BPS in, waarbij vooral vrije mutaties een rijke bron van informatie blijken te zijn (zie Box 9). Er wordt gezocht op de namen van de personen maar ook op bekende woonadressen.

Box 9 – Kennis uit oude systemen: twee voorbeelden

‘De verdachte houdt zich niet aan afspraken. Hij komt in de nacht heel laat thuis en soms zelfs helemaal niet, drinkt veel alcohol, blowt en is om het minste geringste heel boos. Zelfs op zijn moeder als zij wat tegen hem zegt of hem wil corrigeren. Moeder is bang voor de verdachte en vraagt om hulp.’

‘Er is sprake van een erg zorgelijk beeld. Hij [de verdachte] experimenteert op grote schaal, zodanig dat hij hallucineert en depressief is. Daarnaast onderhoudt hij contact met verschillende groepen, zowel R&B als hardcore. Moeder heeft geen gezag en vraagt om hulp.’

Verder wordt er een systeemanalyse in HKS uitgevoerd naar de bekende subjecten en hun criminele relaties, gevolgd door een netwerkanalyse.

Van alle personen op de lijst wordt via internet een openbronnenonderzoek – onder andere Partypeeps, Hyves en Facebook – uitgevoerd.

Er wordt verder een analyse gemaakt van het tijdens het rechercheonderzoek verzameld materiaal. Het gaat dan om informatie uit verhoren en opsporingsactiviteiten (onder andere tapverslagen), over de gepleegde feiten (feitelijke omstandigheden, werkwijze) en uit getuigenverklaringen.

Deze fase wordt besloten met een interview met de zaakofficier van justitie. Met haar gaan we in op de zaken, maar ook op de personen en de wijze waarop zij zich tijdens de zittingen hebben gedragen.

Intervisie en rapportage

Zoals aangegeven, worden tijdens de reconstructie en informatieverzameling regelmatig intervisiemomenten ingebouwd. In die bijeenkomsten worden de

revenue uit de verschillende bronnen (straat, systeem en sociale media) bij elkaar gebracht en besproken. Ook nu weer leidt dit tot aanvullende of nieuwe inzichten met betrekking tot de verdachten, de groep en de strafbare feiten.

Als de analyse gereed is, wordt er in het bijzijn van de opdrachtgever een terugkoppeling gegeven aan de leden van het team. Met hen wordt vooral gesproken over de meerwaarde van de reconstructie (de geraadpleegde bronnen) en het resultaat. Daarna vindt er een bijeenkomst plaats bij het Openbaar Ministerie in Arnhem waar 'overvalofficieren' en politiefunctionarissen uit andere regio's – die belast zijn met onderzoek naar overvallen – zijn betrokken. In deze bijeenkomst wordt vooral gekeken of het fenomeen van 'overvallers uit het niets' wordt herkend en daarnaast staat de aanpak centraal.

6.2 Opbrengsten

Op basis van de uitgevoerde onderzoeksactiviteiten is het volgende beeld te geven van de overvallen. Bij vijf van de negen overvallen vermoeden de daders dat hun slachtoffers actief zijn in het criminele milieu. Zij vinden dat deze personen mogen worden beroofd vanwege hun criminele gedrag (bijvoorbeeld het handelen in softdrugs) en rationaliseren op deze wijze hun eigen overvallen. Ook is het de verwachting dat dergelijke personen minder snel aangifte doen. Vuurwapengebruik is de daders niet vreemd: bij vier van de negen overvallen worden vuurwapens gebruikt of wordt daarmee bedreigd.

De daders plannen hun overvallen lang niet altijd: drie van de negen overvallen vinden 'spontaan' plaats, wanneer groepsleden rondrijden in hun auto. Daarnaast valt de gebrekkige voorbereiding van overvallen in haar algemeenheid op.

De buit is, gezien het aantal gepleegde overvallen, beperkt (€1150). Gemiddeld wordt per groepsfeit – waar ook pogingen onder vallen – circa €125 buit gemaakt.

Onder de twaalf verdachten is één vrouw. Hun leeftijd varieert van 19 tot 33 jaar met een gemiddelde van 24 jaar. Alle verdachten hebben de Nederlandse nationaliteit. Vier personen hebben een tweede nationaliteit (Frans, Spaans, Indonesisch en Tunesisch) en zes verdachten hebben een Molukse achtergrond.

De verdachten wonen niet allemaal bij elkaar in de buurt. Een aantal kent elkaar van school. Tien van de twaalf verdachten wonen officieel nog thuis c.q. staan op het woonadres van hun ouders geregistreerd.

Bij acht van de twaalf verdachten is er sprake van psychosociale problematiek. Het gaat dan om problemen met middelengebruik (alcohol/drugs), financiële problemen en gokproblematiek (een aantal groepsleden heeft hoge schulden), problemen binnen het gezin en psychische problematiek (waaronder autoriteitsconflicten, (huiselijk) geweld en een zelfmoordpoging). Vijf verdachten hebben een vaste voltijd baan, twee verdachten hebben een bijbaan en één verdachte volgt een opleiding. De inkomsten uit het werk liggen tussen de €1000 en €1450 netto per maand. Vier verdachten zijn werkloos; een eigen bedrijf van een van de (hoofd)verdachten is failliet gegaan. Overvallen worden vooral gepleegd voor financieel gewin. Eén persoon raakt naar eigen zeggen vooral bij overvallen betrokken voor de kick.

Uit de analyse van de diverse bronnen blijkt dat de meeste verdachten in de systemen bekend zijn als plegers van vooral gewelds- en vermogensmisdrijven.

Dit geldt zeker voor de twee hoofdverdachten. Nadere netwerkanalyse leert dat er eigenlijk sprake is van vier subdadergroepen, waarbij twee personen bij bijna alle overvallen een rol spelen en de rest er op ad-hocbasis bijkomt. De dadergroepen blijken ook geen historie te hebben als wordt gekeken naar eerder samenplegen.

Ook de open bronnen en sociale-netwerkanalyse laten interessante zaken zien die ondersteunend zijn voor de daderanalyse. De daders communiceren actief via internet, maar zijn verder niet of nauwelijks actief (meer) op sociale-netwerksites. Een aantal verdachten kent elkaar via de rapscene en daarnaast is school soms een bindende factor. Hoewel er sprake is van een zekere hiërarchie binnen de groep verdachten, is er in sociaal opzicht geen sprake van een groep waarin alle verdachten met elkaar bekend zijn.

Sterker nog: een aantal personen raakt pas enkele dagen voor een overval in december 2009 met elkaar bekend. Dit geeft ook het ad-hockarakter van de overvallen weer.

Samenvattend lijkt het sociale netwerk van verdachten zich vooral af te spelen buiten de 'groep' om. Uitzonderingen hierop zijn de twee hoofdverdachten: zij gaan veel met elkaar om.

Overvallen uit het niets?

De vraag of de overvallen uit het niets worden gepleegd, kan bevestigend worden beantwoord. Er is sprake van geen of een geringe voorbereiding, de buit is

laag, er is weinig organisatie en de contacten tussen de overvallers zijn veelal los. Het gaat, met andere woorden, om impulsieve en gewelddadige overvallen.

Overvallers uit het niets?

Er kan evenwel voor de toonaangevende subjecten niet worden gesproken van overvallers uit het niets. Deze verdachten zijn bekenden van de politie en komen voor in HKS en vooral het 'oude' BPS levert interessante informatie uit het verleden op.

Een aantal personen – de meelopers die incidenteel meedoen aan een overval en die in het geheel een marginale rol spelen – is daarentegen niet of nauwelijks bekend bij de politie vanwege criminele feiten. Wel lijken zij vanwege verschillende redenen (drugsgebruik, depressieve gevoelens) kwetsbaar te zijn voor bijvoorbeeld (groeps)druk of de neiging naar sensatie en spanning. Hun betrokkenheid bij de overvallen komt met andere woorden 'uit het niets', maar moet tegelijkertijd in de juiste context worden gezien.

De impulsieve serieovervaller

Het onderzoek naar de overvallers geeft zicht op een nieuw type overvaller.²² We noemen hem de impulsieve serieovervaller. Deze overvaller is jong, de keuze voor zijn doelwit en het moment van overvallen zijn impulsief gekozen, hij is gewelddadig, neemt weinig voorbereiding, is weinig calculerend en werkt in wisselend groepsverband, soms met (vrijwel) onbekenden.

22 Dit type overvaller komt ook uit recentelijk uitgevoerd onderzoek naar overvallers in Nijmegen naar voren: Van Wijk, Schoenmakers & Manders, 2011.

Opbrengsten van de vijf casestudy's

In dit laatste hoofdstuk – dat te lezen is als een samenvatting – wordt eerst kort ingegaan op het onderzoek naar de ongrijpbare veiligheidsfenomenen en op de wijze waarop dat gestalte heeft gekregen. Het grootste deel van dit hoofdstuk staat echter in het teken van de opbrengsten die bestaan uit de opgetekende methodiek en uit de lessen en revenuen die voortvloeien uit de geanalyseerde casus.

7.1 Casestudy's door Politie & Wetenschap

In dit rapport wordt verslag gedaan van vijf casestudy's die tussen 2006 en 2012 in opdracht van het Programma Politie & Wetenschap zijn uitgevoerd door onderzoekers van Bureau Beke. De casestudy's starten alle op dezelfde manier, namelijk doordat een politiefunctaris van een regiokorps het Programma Politie & Wetenschap verzoekt om het korps te ondersteunen in de analyse en/of aanpak van een ongrijpbaar veiligheids- of criminaliteitsfenomeen. Een tweede kenmerk van de verzoeken is dat er in alle casus bij politiefunctionarissen (wijkagenten, recherchechefs, bureauchefs of korpsleiding) sprake is van een onderbuikgevoel c.q. niet-pluisgevoel met betrekking tot het fenomeen. Dit gevoel blijkt echter niet of lastig te objectiveren.

Voorgaande leidt tot vijf fenomeenonderzoeken die een schoolvoorbeeld zijn voor de samenwerking tussen politie en wetenschap. Als onderzoekers sluiten we tijdens de fenomeenonderzoeken telkens aan bij politieteams (wijk- of rekercheteams) om samen met hen, in combinatie met het zelfstandig uitvoeren van aanvullende onderzoeksactiviteiten en analyses, resultaten en opbrengsten op te tekenen. Uiteindelijk leveren de vijf casestudy's een methodiek op om ongrijpbare fenomenen grijpbaar te maken en leiden zij tot een aantal lessen en revenuen die we in het vervolg van dit hoofdstuk optekenen. Voordat we dit doen, typeren we de vijf casus waarbij we in de afgelopen jaren betrokken zijn geweest.²³

23 Voor een uitvoerige beschrijving van de casus verwijzen we naar de hoofdstukken 2 t/m 6.

In de casus ‘jeugdige groepsverkrachters’ staat de vraag centraal hoe het kan dat relatief jonge daders die zich schuldig maken aan ernstige zedenmisdrijven – misbruik van meisjes in kelderboxen – niet eerder in beeld zijn gekomen bij de politie en andere netwerkpartners. Op verzoek van de wijkteamchef kijken wij als onderzoekers mee in dit rechercheonderzoek en verrichten we diverse aanvullende onderzoeksactiviteiten om deze vraag te kunnen beantwoorden.

Wijkagenten in Amsterdam (Bureau IJtunnel) hebben in de casus ‘autokrakers in de binnenstad’ het onderbuikgevoel dat veel van de autokraken worden gepleegd door Marokkaanse jongens op scooters uit diverse andere wijken in Amsterdam. De politieregistraties en een eerste analyse kunnen dit gevoel echter niet bevestigen. Hoe is dit onderbuikgevoel te objectiveren en wat betekent een dergelijke analyse voor de aanpak? In deze casus zijn wij deel gaan uitmaken van het project Deltawerken dat tot doel heeft de veelheid aan autokraken terug te dringen.

Het wijkteam in de casus van de ‘virtuele criminele jeugdgroep’ heeft het vermoeden dat deze op straat weinig zichtbare groep – die zich overigens wel manifesteert op het internet – zich bezighoudt met allerlei ernstige strafbare feiten en negatieve invloed heeft op jongeren in de omgeving. Het team krijgt hier de vinger echter niet achter. Diverse aanvullende onderzoeksactiviteiten – waaronder openbronnenanalyses op het internet en via sociale media – maken het mogelijk om de groep een gezicht te geven, het gedrag in een context te plaatsen en richting te geven voor een aanpak.

De korpsleiding in Haaglanden doet het verzoek om in de casus van de ‘onaanraakbare jeugdgroep’ na te gaan of het onderbuikgevoel dat bij agenten uit een bureaugebied leeft, juist is. Doet de groep en doen de groepsleden meer dan in de wijk zichtbaar wordt en is er sprake van ernstig crimineel gedrag, zoals de agenten vermoeden? En als dit zo is, hoe kunnen dergelijke personen, die zich op het oog onaanraakbaar wanen, dan uit de anonimiteit worden gehaald en worden aangepakt? In deze casestudy wordt een innovatieve werkwijze voor de politie opgetekend om de leden van de jeugdgroep binnen de context van de wijk in beeld te brengen en aan te pakken.

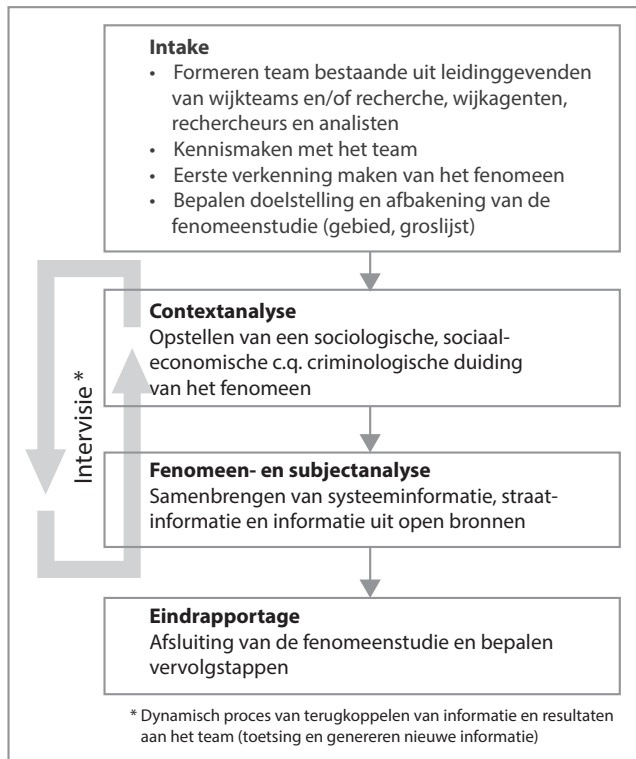
In de laatste casus ‘overvallers uit het niets’ buigen we ons samen met een researchteam – nadat het rechercheonderzoek succesvol is afgerond – over de vraag hoe het kan dat een groep jonge, gewelddadige overvallers niet eerder in beeld is gekomen. Komen de overvallen en overvallers, met andere woorden, uit het niets? Vooral het raadplegen van oude straat- en systeeminformatie blijkt in deze casus een eyeopener.

In alle vijf casus zijn de op voorhand ongrijpbare fenomenen grijpbaar gemaakt. De reden dat dit is gelukt, heeft te maken met de samenwerking tussen politie en wetenschap, de open houding van de politie en een methodische aanpak.

7.2 Naar een methodiek

Vanuit het Programma Politie & Wetenschap werd aan ons als onderzoekers vanaf de eerste casestudy niet alleen gevraagd om via onderzoek en analyse vat te krijgen op ongrijpbare fenomenen, maar ook op te tekenen langs welke weg dat gebeurde: het gaat dan om een methodiek. Terugkijkend op de wijze van werken in de vijf casestudy's is er een methodiek te beschrijven. In de figuur hierna worden de verschillende stappen binnen de methodiek weergegeven, waarna ze worden toegelicht en beschreven.

Figuur 7.1: Methodiek 'ongrijpbare fenomenen grijpbaar'

In figuur 7.1 is te zien dat de methodiek in hoofdlijnen bestaat uit een aantal stappen, die in eenzelfde volgorde worden uitgevoerd. Het gaat dan om intake, het uitvoeren van een contextanalyse, een fenomeen- en subjectanalyse en tot slot spelen terugkoppeling c.q. intervisie van tussen- en eindproducten in alle casus een rol. In het vervolg van deze paragraaf beschrijven we iedere stap binnen de methodiek nader, waarbij we de stappen telkens afsluiten met de activiteiten die binnen een stap kunnen worden gezet.

We besluiten deze paragraaf met een reflectie op de randvoorwaarden voor de methodiek. We stellen onszelf hier de vragen wat essentieel binnen de methodiek is en wat de politie nodig heeft om een dergelijke methodiek in eigen huis uit te voeren.

Intake

In iedere casus zijn we gestart met een of meerdere bijeenkomsten met het team, die achteraf gezien een tweeledige functie hadden. In de eerste plaats gaat het om het kennismaken en het leggen van contacten met de relevante teamleden die op de een of andere manier betrokken zijn bij het fenomeen. De vertegenwoordigende functies binnen het team kunnen per casus verschillen, maar bestaan meestal uit leidinggevenden van wijkteams of recherche, wijkagenten, rechercheurs en analisten.

In de tweede plaats wordt door de onderzoekers in samenwerking met de teamleden een eerste verkenning van het fenomeen gemaakt. Daarbij worden de teamleden zo veel mogelijk aan het woord gelaten over het fenomeen en stellen de onderzoekers diverse W-vragen: waar gaat het om, wat is de context, waar en wanneer speelt het zich af, wie zijn betrokken, wat is het ongrijpbare, welke ideeën of verklaringen heeft men voor het gedrag, welke informatie is beschikbaar, wie zijn de kenners binnen en buiten de politie van het fenomeen en waar komt het onderbuik- c.q. niet-pluisgevoel vandaan?

Heel belangrijke activiteiten zijn het bepalen van de doelstelling (wat wil men bereiken?), het afbakenen van het fenomeen en daarmee het onderzoek (om welk gebied en welke groep gaat het?), en daarbinnen het samen met het team opstel-

24 Het is van belang om op de groslijst van personen ook de rol in de groep (leider, meeloper), bijnamen (*nicks*) en eventuele artiestennamen op te nemen. Daarnaast zijn ook demografische gegevens, zoals geboortedatum en woonadres, en andere persoonlijke gegevens, zoals een e-mailadres of telefoonnummer, van belang. Deze informatie vervult een belangrijke rol tijdens het openbronnenonderzoek.

len van een groslijst van personen c.q. subjecten op wie het verdere onderzoek zich zal gaan richten.²⁴ Hierover moet overeenstemming zijn om het draagvlak voor het onderzoek en de uit te voeren onderzoekshandelingen te garanderen.

Activiteiten: het organiseren van een of meerdere bijeenkomsten met relevante teamleden die beschikken over materiedeskundigheid, gerichte groepsinterviews met een focus op W-vragen, het afbakenen van fenomeen en onderzoek en het opstellen van een groslijst van subjecten.²⁵

Contextanalyse

Fenomenen op het gebied van criminaliteit vinden bijna altijd binnen een bepaalde context plaats. Om het fenomeen te begrijpen, is kennis van de context dan ook onontbeerlijk. Als onderzoekers hebben we gemerkt dat er door de politie wel wordt gesproken over de context en dat zij zich bewust is van het plaatsen van het fenomeen in de context, maar dat informatie over die context nooit systematisch op een rij wordt gezet. Binnen de casus hebben wij als onderzoekers telkens een contextanalyse uitgevoerd om het fenomeen sociologisch en criminologisch te duiden. Het gaat dan vaak om het geven van een beschrijving van de kenmerken van een wijk of buurt, maar het kan ook gaan om het geven van het beeld van een bepaalde (muziek)cultuur en relevante kenmerken daarvan. Relevante sociaaleconomische kenmerken van het gebied hebben bijvoorbeeld betrekking op aard en omvang van de criminaliteit in het gebied en de relatie tussen burgers en de overheid c.q. de politie. Een vergelijking van het gebied met andere gebieden in de stad of regio is daarbij van belang, om het betreffende gebied goed te kunnen typeren. Bij de contextanalyse van een cultuur kan het gaan om de manier waarop er binnen de cultuur met man-vrouwbeelden of seksualiteit wordt omgegaan of wat kenmerkend is voor een bepaalde muziekstroming als het gaat om uitingen en gedrag.

Activiteiten: afnemen van interviews met kenners van binnen en buiten de politie,²⁶ literatuurstudie, meedraaien van diensten met wijkagenten of andere relevante partijen²⁷ en secundaire analyses van bestaande informatie (gemeente, open bronnen).

25 In onze casus ging het telkens om subjecten, maar dit kunnen vanzelfsprekend ook panden c.q. adressen zijn.

26 Dit kan een muzieksocioloog zijn, een wijkagent, een jongerenwerker of een politiefunctionaris die dezelfde etnische achtergrond heeft als de leden van een jeugdgroep.

27 Verzamelde informatie krijgt tijdens diensten extra betekenis (ook voor de aanpak).

Fenomeen- en subjectanalyse

De fenomeen- of subjectanalyse vormt een belangrijke component binnen de methodiek. Hier worden systeem informatie, straat informatie en informatie uit open bronnen samen- en met elkaar in verband gebracht. Met systeem informatie bedoelen we de informatie die is vastgelegd in de politieregistratiesystemen (zoals HKS en BVH). Straatinformatie is de informatie waarover professionals vanuit hun ervaring beschikken, maar die niet noodzakelijkerwijs is vastgelegd c.q. niet te ontsluiten is uit de politieregistratiesystemen. Openbronnen informatie is informatie die via het internet en sociale media voor iedereen raadpleegbaar is.

Een belangrijk hulpmiddel om informatie over onderlinge sociale en criminele relaties te ordenen, is het uitvoeren van een netwerkanalyse met behulp van Analyst's Notebook. Het resultaat van dergelijke analyses kan zicht geven op toonaangevende subjecten binnen een groep.²⁸

De filosofie achter het samenbrengen of combineren van informatie uit verschillende bronnen is de meerwaarde die dit heeft voor het inzichtelijk maken van het fenomeen. Uitgangspunt daarbij is dat alle informatiebronnen zowel waarde als hiaten hebben. Door het combineren van informatiebronnen wordt de waarde getoetst en worden hiaten kleiner. Daarmee ontstaat een nauwkeuriger en scherper beeld van het fenomeen en/of subjecten.

Tijdens de casestudy's hebben we gemerkt dat het telkens van belang is om gebruik te maken van de groslijst die tijdens de intake is opgesteld. Dit geeft focus in de analyse waardoor het analyseproduct ook concreet wordt.

Door het combineren van de voorhanden zijnde informatiebronnen wordt er een beeld opgebouwd van groepen, individuen, onderlinge relaties, achtergronden en kenmerken en crimineel gedrag. Ook wordt duidelijk welke informatie nog niet voorhanden is en komt er zicht op eventuele vervolgacties om de fenomeen- en subjectanalyse af te ronden. Voor de hand liggend zijn dan analyses van andere informatiebronnen of aanvullende interviews. Minder voor de hand liggend is de gerichte inzet van de wijkpolitie door het uitvoeren van een controle of het inzetten van een lokauto.²⁹

28 Dit doen we door te kijken naar de personen met de meeste connecties (*centrality*), naar personen met een belangrijke verbindende rol in het netwerk (*betweenness*) en naar personen die de minste stappen nodig hebben om iedereen in het netwerk te bereiken (*closeness*).

29 Zie hiervoor ook §7.3.

Activiteiten: systeemanalyses in HKS, BVH en Blueview, netwerkanalyse (crimineel en sociaal), interviews met materiedeskundigen en openbronnenanalyse op internet en sociale media.

Intervisie en rapportage

Tijdens alle voorgaande stappen speelt terugkoppeling van informatie in de vorm van tussenproducten een belangrijke rol. Intervisie is dan ook een belangrijke stap binnen de methodiek om langzaam maar zeker grip te krijgen op een fenomeen door het combineren van informatiebronnen en deze bij elkaar te brengen. Zo leidt bijvoorbeeld het bespreken van de antecedenten van een groep subjecten bij materiedeskundigen altijd tot een reactie en aanvullende informatie.

In alle uitgevoerde casestudy's heeft daarnaast een eindpresentatie van de bevindingen plaatsgevonden. Bij deze interne presentaties waren naast het politieteam ook vaak andere geïnteresseerden van binnen de politie, vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, de gemeente en de opdrachtgever Politie & Wetenschap aanwezig. De eindpresentatie was niet alleen de afsluiting van de casestudy, maar betekende in veel gevallen ook het begin van een vervolgtraject in de vorm van een nieuwe werkwijze binnen het korps of het starten van een verkennend opsporingsonderzoek.

Activiteiten: het beleggen van bijeenkomsten met materiedeskundigen voor intervisie over de voorhanden zijnde informatie en het organiseren van een eindbijeenkomst met teamleden en strategische partners van binnen en buiten de politie.

Reflectie: essentiële randvoorwaarden

Ter afsluiting van deze paragraaf over de methodiek gaan we in op de vragen wat essentiële randvoorwaarden binnen de methodiek zijn en wat de politie nodig heeft om een dergelijke methodiek in eigen huis uit te voeren.

Achteraf gezien blijkt dat wij als onderzoekers in de vijf casestudy's telkens een vaste werkwijze hebben gekozen, waarbij het betrekken van verschillende werkprocessen binnen de politie, het combineren van methoden van onderzoek en het raadplegen van verschillende bronnen cruciaal is gebleken. Als externe onderzoekers hebben wij vooral een meerwaarde gehad door de ver-

schillende stappen binnen de methodiek systematisch uit te voeren. Daarbij is het plaatsen van incidenten of veiligheidsvraagstukken binnen een bredere sociaalwetenschappelijke of criminologische context nodig om een vraagstuk enerzijds beter te kunnen begrijpen en anderzijds om het vraagstuk met succes aan te pakken.

Als onderzoekers hebben wij de capaciteit en kennis ingebracht om veiligheidsvraagstukken samen met politiefunctionarissen te doorgronden en aanvullende onderzoeksactiviteiten en analyses uit te voeren.

Indien fenomeenonderzoeken, zoals in deze rapportage beschreven, door de politie relevant en noodzakelijk worden geacht, is nu het moment – gezien de herinrichting van de politieorganisatie en bedrijfsvoering in de richting van de nationale politie – om binnen de RIO-afdelingen (informatie, onderzoek en analyse) mensen aan te trekken (criminologen en recherchekundigen), op te leiden en vrij te maken. Een andere optie is op gezette tijden externe deskundigen in te huren om los van de ‘politiewaan van de dag’ door het uitvoeren van fenomeenstudies veiligheidsvraagstukken in een bredere context te plaatsen.

7.3 Lessen en revenuen

Naast de opgetekende methodiek om stapsgewijs grip te krijgen op lastig te doorgronden criminaliteitsfenomenen, leveren de vijf casestudy’s ook een aantal lessen en revenuen op. Deze zetten we als slot van dit rapport op een rij.

Van informatie naar intelligence

Uit de pilots is gebleken dat de politie soms over veel informatie beschikt, maar dat meestal nog niet kan worden gesproken over *intelligence*, omdat deze (te) gefragmenteerd en daarmee niet bruikbaar is. Informatie wordt pas bruikbaar als er binnen de context waarop de informatie betrekking heeft, betekenis aan de informatie kan worden gegeven op een manier waardoor deze geschikt is om te komen tot een aanpak. Pas dan spreken we van *intelligence*.³⁰

Vanuit de casestudy’s kunnen verschillende lessen worden getrokken over de wijze waarop het proces in gang kan worden gezet om van informatie naar *intelligence* te gaan. We benoemen deze achtereenvolgens.

30 Zie ook Vlek & Van Reenen (2012).

- Aan het begin van een traject (intake) is het van belang om informatie af te bakenen, te beperken en te ordenen. Om wie of wat gaat het precies en waar speelt de problematiek zich af?³¹ Vanuit deze afbakening (bijvoorbeeld een groslijst van subjecten in een groep) kan een verdieping worden gemaakt, de informatiepositie langzaam worden opgebouwd en informatie worden verrijkt. In onze vijf casus is telkens ingezoomd op een groep en daarbinnen op subjecten.
- Informatie krijgt – zoals gezegd – pas betekenis binnen een context. Kennis van de context is derhalve noodzakelijk om een fenomeen te doorgronden. Op zich kent de politie de context impliciet, maar worden bij het inzichtelijk maken van een probleem nagenoeg geen inspanningen verricht om een contextanalyse uit te voeren. Bij een dergelijke analyse die sociologisch en/of criminologisch van aard is, moeten ook (bestaande) bronnen van buiten de politie worden geraadpleegd.
- In de vijf casus was het telkens zo dat het raadplegen van één bron – of het nu het onderbuikgevoel van wijkagenten is of een analyse in HKS – niet voldoende was om een fenomeen te duiden. Het combineren van systeeminformatie, straatinformatie en openbronneninformatie levert daarentegen wel het nauwkeurigste en volledigste beeld van een fenomeen op.
- Intervisie of terugkoppeling van informatie en dus het met elkaar in verband brengen van verschillende informatiebronnen in gesprekken met materiedeskundigen (dit kan ook tijdens het meedraaien van diensten) is een werkwijze c.q. actieve manier om een fenomeen grijpbaar te maken. In dergelijke intervisiebijeenkomsten wordt er van informatie gaandeweg intelligence gemaakt. Intervisie draagt daarnaast ook bij aan het draagvlak voor de analyse op zowel operationeel als beleidsmatig niveau.
- Tijdens de casestudy's is het ons gebleken dat het voor het doorgronden van een fenomeen een absolute meerwaarde heeft om met de verschillende processen die de politie kent (wijkpolitie, opsporing en analyse) gezamenlijk om tafel te zitten. Dit leidt tot het aanboren van informatie uit onverwachte hoek en tot een versterking van de processen onderling, zoals ook hierna zal worden aangegeven.

31 Zie ook Versteegh e.a. (2010), die spreken over het leggen van de focus op *hot crimes, hot spots, hot shots* en *hot groups*.

Informatie uit onverwachte hoek

In alle casestudy's is er bij het grijpbaar maken van fenomenen gebruikgemaakt van informatie uit onverwachte hoek. Soms betrof dit misschien voor de hand liggende informatie, maar tot dan toe toch ongebruikte, in andere gevallen minder voor de hand liggende. We sommen de onderstaande voorbeelden uit de casestudy's op.

- Het inzetten van de wijk- of verkeerspolitie om informatie te verzamelen. Voorbeelden hiervan zijn verkeers- of scootercontroles om informatie over jongeren, hun onderlinge relaties en hun voertuigen te verzamelen of grootschalige kelderboxcontroles in flatcomplexen op zoek naar gestolen spullen. In de flatcomplexen wonen dan overigens ook gezinnen waarvan kinderen deel uitmaken van bijvoorbeeld een jeugdgroep.
- Het inzetten van opsporingsmiddelen om (ook) informatie te verzamelen. Dit is vanzelfsprekend gangbaar in het geval van een opsporingsonderzoek (denk aan taps of observatie), maar in onze casestudy's kwamen we ook innovatieve vormen tegen. Een voorbeeld hiervan is het inzetten van een lokauto om informatie vast te leggen van personen die interesse voor de auto hebben en zicht te krijgen op de werkwijze. Bij een daadwerkelijke auto-inbraak volgt er vanzelfsprekend een aanhouding. Bijzonder detail is dat de lokauto op basis van een analyse wordt geplaatst op hotspots waar de beoogde doelgroep actief is.
- In zijn algemeenheid geldt dat personen die delicten plegen de reisafstand zo kort mogelijk willen houden; ook wel *distance decay* genoemd.³² Het is eenvoudiger om delicten te plegen in een bekende omgeving dan in een voor de pleger onbekende omgeving. De plegers van delicten hebben minder tijd nodig om hun doelwit te bereiken en zijn bekend met de omgeving. Bij de keuze van de pleeglocatie wordt onder meer rekening gehouden met bekendheid met de buurt, verwachte omvang van de buit en kans op succes.³³ Een kenmerk van ernstige vormen van (groeps)criminaliteit is dat de actieradius van de daders toeneemt c.q. ze hun strafbare feiten steeds minder in de eigen woonomgeving plegen.³⁴ Reden hiervoor is dat de daders ervan uitgaan dat ze elders minder bekend zijn, waardoor de pakkans afneemt. Het delen van informatie over de grenzen van de wijk, het district

32 Bernasco, 2004.

33 Bernasco & Luykx, 2002; Kleemans, 1996.

34 Ferwerda & Van Wijk, 2010.

of zelfs de regio is een eenvoudige manier om daders en potentiële daders uit de anonimiteit te halen.

Tijdens een van de casestudy's bleek het bijzonder eenvoudig, maar wel heel nuttig om (potentiële) daders van autokraak in een binnenstadsgebied onder de aandacht te brengen van de wijkagent waar de jongere woonde. Dit leidde tot de volgende opbrengst: de wijkagent kreeg nieuwe informatie, hij of zij kon de jongere daarmee uit de anonimiteit halen en daarnaast kwam naar voren dat een aantal jongeren ook onderdeel uitmaakte van problematische jeugdgroepen. Informatie leidt dus tot informatie.

- In twee casus is het niet-pluisgevoel van politiefunctionarissen geobjectiverd door gebruik te maken van minder voor de hand liggende informatiebronnen. Zo bleek het meldkamersysteem (GMS) zeer interessante informatie over kenmerken en modus operandi van daders te herbergen en was het lezen van oude mutaties in BPS niet alleen waardevol, maar ook richtinggevend voor het schetsen van het fenomeen.
- Het ligt voor de hand om met behulp van Analyst's Notebook criminele netwerkanalyses uit te voeren om zicht te krijgen op subjecten en de rol en positie van subjecten in een groep. Minder voor de hand liggend is het om aanvullend ook een sociale-netwerkanalyse uit te voeren. Een dergelijke analyse, gecombineerd met de bevindingen uit een criminele-netwerkanalyse, laat waardevolle extra inzichten zien, zo blijkt uit een aantal casestudy's.
- Het internet en sociale media kunnen een waardevolle aanvulling geven op het beeld dat ontstaat uit het combineren van straat- en systeem informatie. Die aanvulling is vooral te beschouwen als het geven van meer context bij personen of groepen en het verruimen van het zicht op sociale relaties. Uitgangspunt daarbij is dat het de verwachting is dat jongeren actief zijn op het internet en op de diverse sociale media. Voor een groot gedeelte van de jeugd en jongeren is dit het geval en zijn open bronnen een interessante extra informatiebron. Ons is echter gebleken dat er ook groepen jongeren zijn die heel bewust hun accounts afsluiten of hun zichtbare activiteiten op internet staken c.q. niet meer vindbaar zijn via open bronnen. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat er dan niets aan de hand is. Er kan immers net zo goed sprake zijn van calculerende personen, die anticiperen op het feit dat ook de politie 'meekijkt' op open bronnen.
- Als onderzoekers hebben we gemerkt dat het bijzonder nuttig is om bij het duiden van een fenomeen informatie van buiten de politie te halen. Te denken valt aan de gemeente, jongerenwerkers, winkeliers, buurtbewoners of de Raad voor de Kinderbescherming.

De casestudy's leveren een aantal revenuen op die casusoverstijgend zijn als het gaat om innovatieve aanpak of nieuwe kennis.

Outreaching rechercheren

In de casus 'jeugdige groepsverkrachters' is het bijzonder dat de recherche zich niet beperkt heeft tot het rondmaken van individuele zaken, maar dat door *outreaching* te rechercheren (sneeuwbalmethode) – zowel richting slachtoffers als verdachten – steeds meer zaken, verdachten en slachtoffers in beeld komen. Normaliter wordt zaakgericht gerechercheerd, waarbij de zaken beperkt blijven tot aangifteafhandeling. Zonder deze specifieke rechnerestrategie was de politie dit type groepszedenmisdrijven waarschijnlijk dan ook niet op het spoor gekomen. In Rotterdam is meer dadergericht te werk gegaan, waarbij er intensief is doorgerechercheerd op individuele verdachten. Met enige voorzichtigheid kan worden geconcludeerd dat de specifieke rechneremethode in elk geval deels een verklarende factor is voor de opbrengsten van het onderzoek en daarmee de omvang van het fenomeen.

De sneeuwbalstrategie lijkt derhalve te leiden tot een andere beleving van het probleem. Het *dark number*, met andere woorden het niet-geregistreerde deel, wordt zichtbaar. De geregistreerde criminaliteit komt hier meer op het niveau van zelfgerapporteerde criminaliteit. Deze laatste ligt altijd aanzienlijk hoger dan de criminaliteit die ter kennis van de politie is gekomen.³⁵

Innovatie door krapte

Nadat de bureauleiding in de casus 'de onaanraakbare straatgroep' het niet voor elkaar had gekregen om via de weegploeg van de recherche een opsporingsonderzoek te starten, heeft men besloten om een klein flexteam in te stellen op het grensvlak van handhaving en opsporing, met vertegenwoordigers uit blauw, analyse en recherche. Deze innovatieve manier van werken, die wordt ingegeven door personele krapte, kenmerkt zich door het feit dat handhaving en toezicht opsporing versterken en andersom.

35 Naar schatting komt 10 procent van de strafbare feiten gepleegd door jeugdigen ter kennis van de politie (Ferwerda & Versteegh, 2007).

Recherche light

Als onderzoekers hebben wij ons – zeker als het gaat om ernstige criminaliteit gepleegd door jeugdgroepen – binnen de casestudy's soms hard gemaakt om het concept van recherche light voor met name criminele groepen en groepsleden te introduceren. Dit houdt in dat er met minder inzet van mensen door de recherche toch – zij het bescheidener – opsporingsmiddelen kunnen worden ingezet (taps, verkenningseenheid, observatie of postpanden).

Waarom is dit noodzakelijk? Sommige groepen – vooral de ernstig overlastgevende en criminele – hebben 'last' van het soms ten onrechte gegeven label 'jeugdgroep'. Ten onrechte, omdat de leden van de groepen regelmatig 25 jaar en ouder zijn, zo blijkt uit analyses, en zich schuldig maken aan (ernstige) strafbare feiten. Last, omdat het label 'jeugdgroep' onbedoeld zorgt voor onderwaardering van de problematiek. Hierdoor lijkt de noodzaak tot analyse van de groep minder urgent, wat tot gevolg heeft dat er geen opsporingscapaciteit beschikbaar komt. Al met al wordt voorbijgegaan aan het feit dat er door de leden van de groepen zeer ernstige strafbare feiten worden gepleegd, met als gevolg dat er te weinig oog is voor het bestaan van criminele, en fluïde en dynamische netwerken die lokaal en zelfs bovenlokaal opereren.

Vertrouwen in de politie

In twee casestudy's is het vertrouwen in de politie en de aangiftebereidheid laag. Dit heeft ook alles te maken met de overlast en criminaliteit in de wijk en de angst om melding of aangifte te doen. In deze wijken is er dientengevolge ook sprake van weinig heterdaadkracht, want de burger ziet de politie niet echt als partner. Bij heterdaadkracht gaat het vooral over de eigen rol van individuele burgers op het gebied van toezicht en preventie, bij de opsporing en meer in het bijzonder bij het vergroten van de pakkans.³⁶ Dit laatste is van groot belang omdat de effectieve opsporing van communecriminaliteit absoluut onmogelijk is zonder actieve betrokkenheid van de burger.³⁷ Bij 85 procent van alle opgeloste zaken is sprake van een heterdaadaanhouding, bij eveneens 85 procent van de aanhoudingen heeft een burger de dader betrapt.

36 Van Baardewijk, 2003 en Hoogeboom, 2009.

37 Met communecriminaliteit wordt bedoeld op veelvoorkomende criminaliteit zoals diefstal of vernieling.

Het gegeven dat de politie – in de casus ‘onaanraakbare straatgroep’ en ‘jeugdige groepsverkrachters’ – met het nodige succes de groepen kon aanpakken, maakt dat de kans toeneemt dat de burger meer vertrouwen in de politie krijgt en dat daarmee ook de aangifte- en meldingsbereidheid toeneemt. Dit laatste is van belang, want daarmee nemen ook de heterdaadkracht en de effectiviteit van de opsporing aanzienlijk toe.

Zicht op nieuwe fenomenen

Alle casestudy's leveren door de uitgebreide informatieverzameling – als nevenopbrengst – ook nieuwe inzichten op als het gaat om fenomenen op het terrein van criminaliteit en veiligheid.³⁸ Het betreft:

- het zicht op kenmerken, achtergronden en werkwijze van groepsverkrachters;
- de werkwijze en kenmerken van mobiele ‘bandieten’;
- het bestaan en de kenmerken van een virtuele criminele groep;
- het zicht op een dadergroep waarvan de leden te typeren zijn als nieuwe veelplegers;
- zicht op de impulsieve seriematige overvaller.

38 Voor een uitgebreide beschrijving verwijzen we naar de afzonderlijke casestudy's.

Literatuur

- Armstrong, G. (2001). 'Gangsta misogyny: a content analysis of the portrayals of violence against women in rap music, 1987-1993'. In: *Journal of Criminal Justice and Popular Culture* 8 (2), p. 96-126.
- Baardewijk, J. van (2003). *Heterdaadkracht, de snelweg in opsporing én vervolging*. Actievoorstel, projectbureau burgernet, politie Utrecht.
- Bernasco, W. (2004). 'Een kennismaking met HERMAN – geografische daderprofieling en ruimtelijke gelegenheidsstructuren'. In: *Tijdschrift voor Criminologie* 1, p. 2-17.
- Bernasco, W. & F. Luykx (2002). 'De ruimtelijke spreiding van woninginbraak. Een analyse van Haagse buurten'. In: *Tijdschrift voor Criminologie* 3, p. 231-246.
- Bogt, T. ter (2003). *Tijd onthult alles. Popmuziek, ontwikkeling, carrières*. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Popmuziek aan de Universiteit van Amsterdam op 12 december 2003.
- Ferwerda, H. & A. Kloosterman (2004). *Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek*. Zeist: Uitgeverij Kerkebosch BV.
- Ferwerda, H. & P. Versteegh (2007). 'Jeugdige veelplegers'. In: A. van Wijk & E. Bervoets (red.). *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk*. Den Haag: Elsevier Overheid, p. 59-78.
- Ferwerda, H., E. van der Torre & V. van Bolhuis (2009). *Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept*. Den Haag: Reed Business.
- Ferwerda, H. & A. van Wijk (2010). 'De actieradius van problematische jeugdgroepen', in: F. Bovenkerk, M. Easton, L. Gunther Moor & P. Ponsaers (red.). *Policing multiple communities. Cahiers Politiestudies 15. Jaargang 2010-2*. Antwerpen/Apeldoorn/Portland: Maklu, p. 159-169.
- Hoogeboom, A. (2009). *Bringing the police back in. Notes on the lost & found character of the police in police studies*. Dordrecht: Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie.

- Kleemans, E. (1996). *Strategische misdaadanalyse en stedelijke criminaliteit. Een toepassing van de rationele keuzebenadering op stedelijke criminaliteitspatronen en het gedrag van daders*. Enschede: IPIT.
- Leiden, I. van & J. Jakobs (2006). *Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus*. Zeist: Uitgeverij Kerkebosch BV.
- Miranda, D. & M. Claes (2004). 'Rap music genres and deviant behaviors in French-Canadian adolescents'. In: *Journal of Youth and Adolescence* 33 (2), p. 113-122.
- Mulder, J., T. ter Bogt, Q. Raaijmakers & W. Vollebergh (2007). 'Music taste groups and problem behavior'. In: *Journal of Youth Adolescence* 36, p. 313-324.
- Strijen, F. van (2009). *Van de straat. De straatcultuur van jongeren ontrafeld*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Versteegh, P., T. van der Plas & H. Nieuwstraten (2010). *The best of three worlds. Effectiever politiewerk door een probleemgerichte aanpak van hot crimes, hot spots, hot shots en hot groups*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Villani, S. (2001). 'Impact of media on children and adolescents: a 10-year review of the research'. In: *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 40 (4), p. 392-401.
- Vlek, F. & P. van Reenen (2012). *Voer voor kwartiermakers*. Amsterdam: Reed Business.
- Walsh, D. & D. Gentile (2001). 'A validity test of movie, television, and video-game ratings'. In: *Pediatrics* 107 (6), p. 1302-1308.
- Wijk, A. van, Y. Schoenmakers & A. Manders (2011). *Wapenfeiten. Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen*. Arnhem: Bureau Beke.

Bijlage

Lijst met contactpersonen

Zoals in het voorwoord is aangegeven, hebben heel veel personen binnen, maar ook buiten de politie een bijdrage geleverd aan een van de vijf casestudy's. Bij deze willen we hen heel erg bedanken, want zonder hun medewerking hadden we de ervaringen, lessen en methodiek nooit kunnen optekenen.³⁹

Regiokorpsen

Rick van Aalst, Suzanne Ackerman, Andy Almeida, Maud van Arsen, Olga van Assendelft, Muriel Baars, Angelo Blankespoor, Nicole Bogers, Marius Blok, Harry Bosch, Stephen van den Bosch, Mathijs Broers, Sara Cremers, Gerard Dege-ling, John Doffer, Sandra Domhof, Dick Dudink, Rene Grannetia, Marcel Groe-nendaal, Henk de Groot, Gerard Heesbeen, Mark Hendriks, Ben Heinsbroek, Rien Heppener, Gerard van den Haak, Richard Hartman, Hans Hogeboom, Rianne de Jong, Jo Julicher, Gerda Kaan, Kiran Kalloe, Roland van de Kempe, Frans Koote, Peter Kortekaas, Luit Kuipers, Sandra Lammers, Ton Linthorst, Ger-ben Magdendans, Joost Manusama, André Masse, Ad Moolhuizen, Gino D'Ono-rio, Frank Paauw, Henry Piron, Gerda Prins, Ruud de Raat, Mart Rasenberg, Joyce van Reesch, Ben Rinck, Gerrit Smits, Henk Stroeve, Peter Struijk, Bas van Tol, Sjoerd Top, Geert van Veen, Wim Velings, Romke Verf, Peter Versteegh, Peter Verwei, Cor Visser, Dirk Visser, Arthur van der Vlies, Richard Vriesde, Edwin de Weert, Martin Westelaken, Arjan de Zwart en Gerard Zwarts

Openbaar Ministerie

Karin Gerritsen, Bas van de Vliet, Marieke Vreugdenhil en Alice Waterman

Raad voor de Kinderbescherming

Kees Buijs

³⁹ Een aantal van hen is inmiddels niet meer werkzaam binnen de organisatie waar wij ze tijdens het onderzoek hebben leren kennen. Anderen hebben vanwege hun functie aangegeven liever anoniem te blijven.

DeWaag

Jan Hendriks

Gemeente

Janneke Bakker

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Districtschef regiopolitie Flevoland
Lid Commissie Politie & Wetenschap

drs. P. Holla
Districtschef regiopolitie Kennemerland

prof. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieacademie
Arnhemseweg 348
7334 AC Apeldoorn

Postbus 834
7301 BB Apeldoorn
www.politienwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van
projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-
methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**
10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstuk-
ken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke,
Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst &
S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement,
Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006

13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekbeschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktisch tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. **Rellen om te rellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie-functionarissen**
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010

35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. **Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering**
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. **Daders over cameratoezicht**
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. **Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen**
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. **De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie**
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. **Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg**
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. **Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek**
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012

46. **Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten**
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. **M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing**
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politie Academie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. **Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen**
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012

De reeks Politiekunde is een uitgave van het Onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap, een zelfstandig onderdeel van de Politieacademie.

Politie & Wetenschap is ingesteld om een stimulans te geven aan de toegepaste wetenschappelijke kennisontwikkeling op het gebied van politie en veiligheid, de daarvoor benodigde kennisinfrastructuur en de daadwerkelijke benutting van onderzoeksrapporten en -resultaten in politiepraktijk, beleid en opleiding. Publicaties in de reeks Politiekunde betreffen in het algemeen concrete handleidingen, modellen, instrumenten of werkwijzen die direct bruikbaar zijn voor de politiepraktijk. Ze zijn veelal de uitkomst van onderzoek dat is verricht in het kader van het meerjarige onderzoeksprogramma, de kernactiviteit van Politie & Wetenschap.

In *Van wie is de straat?* wordt verslag gedaan van vijf casestudies die tussen 2006 en 2012 door Bureau Beke zijn uitgevoerd en opgetekend. Het betreft onderzoeken naar de volgende fenomenen: jeugdige groepsverkrachters, autokrakers in de binnenstad, een virtuele criminele jeugdgroep, een onaanraakbare jeugdgroep en overvallers uit het niets.

De casestudies starten telkens doordat een politiefunctionaris van een regiokorps het Programma Politie en Wetenschap verzoekt het korps te ondersteunen in de analyse en/of aanpak van een als ongrijpbaar ervaren veiligheids- of criminaliteitsfenomeen. Een tweede kenmerk van de verzoeken is dat er in alle casus bij politiefunctionarissen (wijkagenten, recherchechefs, bureauchefs of korpsleiding) sprake is van een onderbuikgevoel c.q. niet-pluisgevoel met betrekking tot het fenomeen.

Voorgaande leidt tot vijf fenomeenonderzoeken die schoolvoorbeelden zijn van de samenwerking tussen politie en wetenschap. Onderzoekers sluiten tijdens de fenomeenonderzoeken aan bij politieteams (wijk- of rechteerteams) om samen en zelfstandig aanvullende onderzoeksactiviteiten en analyses uit te voeren, en resultaten en opbrengsten op te tekenen.

In alle vijf casus zijn de op voorhand ongrijpbare fenomenen grijpbaar gemaakt. Dat heeft te maken met de samenwerking tussen politie en wetenschap, de open houding van de politie en een methodische aanpak. Dit leidt tot verschillende lessen en opbrengsten voor zowel de wijkpolitie als de recherche.

ISBN 978-90-3524-642-3

9 789035 246423